

SCENE ISTORICE DIN
CRONICILE ROMÂNEȘTI

ALEXANDRU ODOBESCU

Curând se vor împlini treizeci de ani de când am dat mai întâi în tipar aceste două mici încercări de restituire a vechilor datini strămoșești, scrise într-o limbă care era încă întrebuițată și prețuită pe vremea copilăriei mele.

Abia m-aș fi gândit să le dezgrop, azi, eu însumi, din uitare, după așa lung răstimp, dacă nu m-ar fi îndemnat cu tot dinadinsul la această faptă câțiva tineri din Craiova, iubitori de literatură română, printre care, în primul rând, domnii N.P. Romanescu, M. Săulescu și N.P. Guran, precum și merituosul editor craiovean al Bibliotecii literare.

Domnia-lor, și nu eu, au judecat aceste prime ale mele scrieri demne de a figura în acea culegere națională.

Totuși, dacă generațiunea cititorilor de astăzi ar găsi cumva că domnia-lor nu s-au înșelat pe deplin, atunci poate că mi-aș lua și eu seama și, la vârsta înaintată la care am ajuns, m-aș cerca, chiar de acum înainte, să dau ființă la mai multe alte studii și plăsmuiri de aceeași na-tură, pe care nepăsarea puțin îmbietoare a publicului nostru m-a făcut să le las, de mari de ani, în stare de schițe, de note, de proiecte, de visări.

La 1860 însă, atunci când încă credeam, ierte-mi-se o zicătoare popo-rană, că tot ce poate zbura se și poate mânca, iată cu ce precuvântare am dat zbor în lume modestelor mele încercări tinerești:

După titlul și după cuprinderea acestui mic volum, fieșcine va vedea c-am avut drept model frumoasa nuvelă istorică a d<omnu>lui Constan-tin Negruzzi asupra lui Alexandru Lăpușeanu. Ca orice imitațiune, încercările mele sunt cu mult mai prejos de acel mic cap d-operă; în lipsa talentului, m-am silit cel puțin să păstrez, pre cât s-a putut, formele și limba Letopisiștelor naționale, cu care, în dreptate, se poate lăuda mai vârtos Țara Moldovei; să adun datini, numiri și cuvinte bătrânești, spre a colora aceste două episo-duri culese din cronicile vechi.

Faptele istorice ale unei țări sau ale unei epoci au totdeauna un inte-res mai viu, când traiul și ideile, obiceiurile și graiul de acolo sau de atunci ne sunt cunoscute. Scopul romanșelor istorice este, în parte, d-a ni le arăta; acesta este și folosul lor instructiv.

Cei ce pot mult, izbutesc a caracteriza într-ase-menea scrieri ușoare o epocă sau o națiune; cei cu bunăvoință, dar cu mai slabe mijloace, fac, ca mine, încercări!

Mihnea Vodă cel Rău a fost publicat mai întâi în foița ziarului Românul din 1857 și tras atunci în broșură osebită; Doamna Chiajna s-a tipărit pentru prima oară în Revista Carpaților din 1860; în acest din urmă an, am format din î-mbe un mic volum tipărit cu litere chirilice, sub titlul ge-neral: Scene istorice din cronicile românești. Bune sau rele, Biblioteca literară mi le retipărește acum tot cum au fost de la început. Abia se vor ivi vreo trei-patru neînsemnate îndreptări de fapte.

Paris, 1886

SCENE ISTORICE...

MIHNEA VODĂ CEL RĂU 1508-1510

I

MĂNEȘTI

Să n-aibi milă!

Ca la două ceasuri cale-n jos de Ploiești curge apa Cricovu-lui, care, cu mii de pâraie ce se resfiră și se-mpreună, împes-trițează matca sa răzlățată și nisipoasă; de-a stânga, câmpia șeață se lungește până în poalele munților; d-a dreapta malul se-nalță râpos și acoperit cu păduri vechi și stufoase. Pe o cul-me mai semeată a acelei coaste sta, pe la leatul 1508, cetățuia lui Dracea, armașul din Mănești; din zidurile ei înnegrite, vederea cuprindea toată lunca, cu bordeiele și coșarele țărănești răsipite prin tufișe șe bălării; mai departe, turnurile bisericii din Târșor, pe care o zidise, cu vreo câțiva ani mai nainte, Vladislav Vodă, ce chiar într-înșea, zice Cronica, au pierit de sabie; și, în fund de tot, plaiurile aburoase ale Câmpinei și ale Brezei.

Într-o zi noroasă de primăvară, puțin în urma Paștilor, crivățul sufla iute și-nghetăt din fundul văilor, iar jalnicele sale gemete aduceau de departe, împreună cu freamătul bătrânilor stejari, chiotele de vânătoare ale bățiașilor și lătrătura chelă-lăită a copoilor; căci departe, tocmai în Valea Comanacului, Mihnea, fiul armașului, se desfăta vânând fiarele sălbatică, după obiceiul boieresc de pe atunci, când stăpânul, pentru a sa mulțumire, ridica de prin sate toți vecinii cu gloata, de ră-mâneau țarinele nearate și ogoarele pustii .

Un glas de buciium s-auzi deodată sunând tare din cetățuie, și vânătorii, deșteptați din zgomotoasa și sălbatică lor beție, printr-acea grea și păcinică chemare, se întoarseră cu larmă spre casă, unii purtând pe umeri dobitoacele ucise, atârnate pe bârne, alții ducând câinii de zgarde și curuii în lăntușe. În fruntea lor mergeau călări, cu frâul legat de oblânc, Mihnea și feciorul său, Mircea Ciobanul; tatăl, om matur și vârtos, avea scrise pe fața sa păroasă și posomorâtă și-n ochii săi ar-zoi și-ncrunțați, strășnicia caracterului său; băiatul, abia ieșit din copilărie, vădea o fire și mai sălbatică, care-i și meritase porecla de Cioban.

Amândoi purtau cioboate de piele groasă, până la genunchi, poturi de dimie albă, un cojoc scurt, de oaie neagră, cu glugă la spate, și chimir cu oțele; la gât aveau grumăjer rotund de zale de fier, și-n cap o țurcă flocoasă, adusă la o parte; la brâu, satâr și jungher. Unii din vânătorii pedestri purtau sănețe, ceilați, arcuri și săgeți. Astfel pășea ceata înainte, și înnoptase bine când ajunse în curtea cetății.

- Descalecă mai în grabă și sui-te-ncoa! strigă lui Mihnea, din capul scării și cu glasul năbușit de lacrimi, o femeie cam trupeșă, ce nu-i puteai zice nici tânără, nici frumoasă, boierul socru, biet, trage ca să-și dea sufletul, și mereu cere de dom-nia-ta.

- Iată-mă-ndată, și Mihnea descălecuse, urcase îngusta și direapta scară de piatră, și, prin tinde întunecoase, mergea la odaia tatălui său.

Când deschise mica ușă de brad, el zări pe bătrânul armaș uscat și galben, cu fruntea pleșuvă, cu barba albă, zăcând lun-git pe spate pe o velință albă, în căpătâiul unui pat ce ținea, d-o parte, toată întinderea odăii. Alături ardea o făclie de ceară galbenă, și un biet călugăr bogonisea pe slovenește, dar cu glas slab, rugile agoniei; în perete, o mică candelă lumina o veche troiță de lemn, și, mai încolo, pe ziduri, stau rânduite, peste un zăblău vârgat, arme de tot felul, coifuri, zale de fier, tuiuri, iatagane trunchiete și dispuieri luate de pe la dușmanii învinși. O singură armă, o ghioagă de fier țintuită, mare și grea, buzdu-ganul însușit

slujbei de armaș-mare, sta așezată pe velința flo-coasă d-a dreapta bolnavului, și mâna-i osoasă, dar slăbită, printr-o mișcare spasmodică a nervilor, căta încă s-o ridice.

Când Mihnea intră în odaie, ochii unchiașului, afundați sub cercul albit al sprâncenelor, clipiră ca o candelă ce moare, și buzele-i vinețite șoptiră tremurând aceste cuvinte:

- Fătul meu! fă inimă vitează! nu te lăsa! fii stâlp țeapăn casei noastre și nu-ngădui să cază biată moșie părin-tească pe mâna oltenilor, p-a Basarabeștilor - trăsni-i-ar Dom-nul din senin! c-așa avem noi lăsat cu blestem de la moși strămoși: pace și răgaz să n-avem cu neamul lor cel urgisit De-ți va da Domnul Dumnezeu putere și tărie, să nu cruți, să n-aibi milă, că nici de tine nimeni nu va avea milă, când te vor vedea înfrânt și ticăit Mâna mea s-a muiat nu mai poate ridica buzduganul ăsta, vechiul meu tovarăș, bunul meu prieten; ia-l acuma tu în mâinile tale, și proașcă să faci, când vei izbi cu dânsul în dușmanii noștri Să n-aibi milă!

Glasul i se curmă; ca un fior i se strecură prin tot trupul și rămase încleștat! Atunci, în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care trecea suflarea morții, în loc de sunetul cuvios al clo-potelor, se auzi o zăngăietură înfundată de cătușe și de lanțuri. Erau bieții vecini robiți și puși în fiare de răposatul armaș, care zăceau aruncați în fundul pivnițelor cetățuiei sale, și acum, în mijlocul nopții, își scuturau dureroasele lor lanțuri.

Apoi totul intră în tăcere; prin odăi abia se auzea ceva sus-pinuri de femei, și p-afară văietarea viforoasă a crivățului. Întu-nericul domnea peste tot.

Deodată însă începură a se deosebi tropote de cai, și curând după aceea câțiva călăreți băteau tare cu paloșele în poartă. Stoica, om vechi al casei, deschise oblonul, scoase capul pe o îngustă ferestruie și întrebă:

- Cine e?

- Oameni buni! răspunseră d-afară.

- Ce cătați așa înnoptat pe la casele creștinilor?

- Suntem de la domnie, noi, boieri ai țării, și venim să ne închinăm noului Domn ales de obște, lui Mihnea Vodă.

La aceste cuvinte neașteptate, Stoica deschise poarta și boierii, descălecând, merseră până la Mihnea, îi sărutară mâna cu smerenie, iar cel mai bătrân dintre dâșii grăi într-astfel:

- Ani mulți întru noroc și fericire urăm mariei-tale! Aflatu-fi-vei din zvonul și jalea obștii că s-au pristăvit fericitul Domn și bun creștin Radu Vodă, iar norodul cerând cu o glăsuire ca să-i fii măria-ta sprijin și părinte, boierii țării te-au ales ca să urmezi răposatului în domnie, și pe noi, supusele măriei-tale slugi, ne-au trimis ca să te rugăm, din partea tuturor îndeobște, să primești volnic și bucuros această sarcină. Deci fie-ți, Doamne, milă de moșie și nu o lăsa în prada hrăpitorilor, care de toate părțile pohtesc la dânsa ca să o strice și să o jăfuiască. La măria-ta aleargă toți cu nădejdea, ca puii la cloșcă. Nu-i lepăda: îndură-te, Doamne, de pământeni măriei-tale și le deschide aripă de apărare!

Mihnea stăpâni în sineși bucuria, mulțumi cu sânge rece boierilor și îndată porunci să i se gătească cai de plecare.

La revărsatul zorilor, Mihnea cu fiul său și cu Stoica, boierii trimiși în solie și câțiva călărași se porniră pe drumul Curții de Argeș.

Buna jupaniță Smaranda, acum Doamnă a Țării Românești, rămase cu slujitorii și femeile sale ca să-ngroape, a doua zi, pe bătrânul Dracea, armașul din Mănești, la mănăstirea Târșorul.

II

CURTEA DE ARGES

Nu-i așa c-avuțiile-s amăgitoare?

Să aflăm acuma prin care împrejurări această cinste nevi-sată se dete lui Mihnea.

Radu Vodă, căzând sub grea afurisanie și urgie a patriar-hului Nifon, se răpuse de o groaznică și cumplită boală, și, cu toată cinstea Voievozilor, se îngropase la mănăstirea sa din Deal. Fratele lui, Vlăduță, era încă prea tânăr ca să ia cârma țării; boierii de toate părțile umblau cu zavistii, care de care s-apuce domnia; Basarabii, care mai erau și bani moșteni ai Craiovei, voiau să așeze pentru vecie neamul lor pe scaunul domnesc; dar ei erau olteni, și boierilor de dincoace nu le plăcea a fi mai prejos. Însă sila d-a ține țara în vrăjbi îndelun-gate, și mai ales temerea d-a vedea viind Domn de la Vladislav, Craiul Ungariei, care, prin solul său Emeric de Joborg, făgăduia neîncetat boierilor că le va trimite pe Danciul, fiul lui Țepeluș Vodă, care trăia în Ungaria, la graful Zapolia, și care negreșit ar fi închinat țara protectorului său, în sfârșit și frica turcilor ce amenințau neconținut d-a năvăli preste români, făcură pe boieri ca s-aleagă dintre dânșii pe cel care, prin firea sa mai semeață, se părea că va fi cel mai viteaz apărător al țării; acesta fu boierul Mihnea, fiul Dracii, armașului din Mănești.

Iată dar pricina pentru care-l vom găsi, câteva zile după moartea tatălui său, în Curtea domnească de la Argeș; însă nu va mai fi aci asprul vânător cu cojoc de oaie. Azi Mihnea a-m-brăcat chepeneag de catifea roșie cu ceaprazuri și cu bumbi de aur, cioareci albi tiviiți cu găitane de fir, cizme cu pinteni poleiți ș-un gugiuman de samur cu surguci de pietre scumpe. Astfel se coboară el, cu alai, din Curțile domnești, până-n vale, la biserica pe care Radu Negru Vodă o lucruse cu mare meș-teșug, împestrițând cărămizile și scobind flori în piatră.

La ușa bisericii îl întâmpină mitropolitul Maxim cu mai mulți arhierei, purtând crucea și Evanghelia, pe care Domnul le sărută cu multă cucerie; la urmă merse de-ngenunche drept la ușa din mijloc a altarului, își rezemă capul gol de sfântul preastol, iar mitropolitul, punându-i omoforul pe cap, îi citi cu glas măreț rugăciunile de încoronare ale împăraților bizan-tini și-i unse fruntea cu sfântul mir.

Sculându-se, Mihnea sărută preastolul și icoana Adormirii Maicii Domnului ce sta pe iconostasul din dreapta, ca hram al mănăstirii, și viind în mijlocul bisericii, mitropolitul îi puse pe cap coroana Voievozilor și-i dete-n mână spata și buzduganul domnesc, ce le ducea, pe o perină roșie, marele-spătar. Atunci preasfântul părinte împreună cu marele-postelnic îl duseră de subsuori până la strana poleită ce se-nălța pe trei trepte la drea-pta în biserică, purtând pajerea țării săpată în lemn. Când se urcă noul Domn p-acei scaun bogat, cântăreții glăsură rugă-ciunea: Tebe Boga hvalim!..., și oastea de afară slobozi puștile și sănețele cu chioțe de bucurie și începură a suna din tobe, din pauce, din trâmbițe și din surle.

Toți boierii stau rânduși și ascultau liturghia. Când se sfârși dumnezeiasca slujbă, Mihnea ieși din biserică, îmbrăcă în tindă caftanul alb cu guler de samur, încinse paloșul și încălecă pe un armăsar cu harșa de fir și cu zăbale suflate cu aur. Atunci se porni alaiul îndărăt la Curțile domnești.

În cap mergeau, ca să deschidă drumul, dorobanții cu gârbace și vânătorii de plai și de Olt cu lungi sănețe; în urma lor veneau roșiorii și verzișorii călări, despărțiți în căpitanii, fiecare cu steagul ei, purtând mintene roșii și verzi; apoi caii domnești, acoperiți cu grele harșale de fir și de mătăsuri; îndată după aceștia, Mihnea, însoțit de patru viteji ferentari cu lăncile poleite-n vârf și la mânere, și urmat de boierii de taină, cu vătașii, aprozii, armășeii și lipcanii lor. Apoi urmau copiii din casă, toți feciori de boieri, îmbrăcați cu șavanele și cu

cabanițe de felurite stofe scumpe, având mari podoabe și fotaze la cai; ei și cu aprozii purtau sângeacul sau steagul cel mare și două tuiuri turcești date de la Împărăție. După dânșii veneau lefe-giii cu haine galbene, simenii și scutelnicii pedestri; apoi gloa-ta boierilor mazili și boiernașilor, iar la sfârșitul tuturilor cete-lor, o grămădire amestecată de slugi boierești, de orășeni, de neguțători și de săteni.

Alaiul se opri în Curțile domnești; Mihnea descălecă, trecu printre boierii rânduți în îndoit șireag, intră în sala mare a spătăriei și se urcă pe tronul domnesc, scoțând coroana din cap, drept semn de jale pentru tătâne-său ce murise.

Marele-postelnic sta în picioare la dreapta lui.

Mai întâi veni mitropolitul Maxim ca să-i sărute mâna, și-i rosti câteva cuvinte de urare în limba sârbească. Călugărul Maxim fusese trimis de Craiul Ungariei ca să împăciuiască pe Radu Vodă cu Bogdan, Domnul Moldovei, și de atunci, deși era sârb de neam, rămăsese ca mitropolit în țară. Mihnea răspunse pe scurt că-i pare rău unde nu se pot înțelege d-a dreptul, și părintele, întorcându-se spre norod, îi dete obicinuita binecuvântare.

După dânsul înaintă un boier bătrân, postelnicul, vorbind către Domn, îi spuse:

- Sluga măriei-tale, Pârvu vornicul Basarab, sărută poala măriei-tale.

- Te afli zdravăn, jupan Pârvule? întrebă Mihnea cu un zâmbet de bunătate prefăcut și amăgitor.

- Slavă Domnului, măria-ta; ne ținem și noi cum putem.

- Dar neica Barbu cum trăiește? Nu-l văd p-aici. - E șezător la dregătorie, măria-ta, în Craiova.

- Bine face. Ei, mare boieri, domnia-voastră, zice el arun-cându-și ochii asupra gloatei, să fie în Țara Românească mulți bărbați de treabă și cu temei, precum sunt aceștia (vrând să însemneze pe Basarăbești), în frica lui Dumnezeu vă zic c-ar fi blagoslovenie cerească!... Spune-mi, jupan Pârvule, pare-mi-se c-aveai mai mulți prunci?

- Cu adevăr, am trei feciori, măria-ta, ș-au crescut flăcăi mari.

- Apoi să la facem de căpătâi; să-i însurăm. Ce nu-i arăți și nouă ca să-i cunoaștem?

- Nu știu cum să dovedesc măriei-tale mulțumită pentru atâta milă și cinste ce dai casei mele.

- La boieri vrednici toate se cad, jupan vornice!

Atunci, trei tineri, între 15 și 25 de ani, cu mândre și drăgălașe chipuri, veniră să sărute mâna domnească.

- Acesta e fiul meu Ilie, pe care am socotit peste puțin să-l căsătoresc, zise bătrânul boier, în ochii căruia se citea bucuria unui părinte.

- Să fie comis-mare în zilele mele, și voi să-i fiu nun.

- Acestălalt, adaoșe Pârvu, e fiul meu Neagu, care a învățat multă carte de la fericitul patriarh Nifon.

- Să-mi fie mie logofăt de aproape.

Tânărul, închinându-se adânc la Mihnea, îl rugă, drept har, să-i lase vătășia de vânători.

- M-am deprins cu dânșii, și ei cu mine, ca trup cu suflet, măria-ta, zise el cu glas neted și hotărât.

- Fie-ți pe plac, răspunse Mihnea în nemărginita sa milo-stivire.

- Acesta e cel mai mic al meu fecior, Dragomir.

- Voi chiar de azi să-l număr printre copiii mei din casă. Tatăl și toți trei feciorii se-nchină lui Vodă, și postelnicul începă a numi pe ceilalți boieri.

Ceremonia se sfârși, și toată boierimea rămase încântată de noul stăpânitor; fiecăruia îi dase sau îi făgăduise un os de ros.

- Dumnezeu să-i dea ani mulți de viață și de domnie! zi-cea fiecare, ieșind din pragul domnesc.

Nu trecu mult timp și sosi vremea să se facă nunta lui Ilie, feciorul vornicului Pârvu Basarab, cu Ilinca, fiica lui Radu, spătarul din Albești.

În ziua aceea Curtea domnească se-mpodobi ca de o sărbătoare, și-ntr-adevăr vrednici erau amândoi logodnicii de aseme-nea podoabă. Amândoi tineri, frumoși și bogați, se păreau meniți pentru o desăvârșită norocire. Când tânăra fecioară se arătă cu conciiu semănat cu diamanturi, cu aburosul zovon de filaliu, cu auritul vâl de beteală răsfirat pe un biniș de suvaiu alb, cu grumazul acoperit cu șiruri de mărgăritare și cu cununia de flori pe frunte, ar fi zis oricine că vede icoana cea mai blândă și cea mai smerită a Pururei Fecioare.

Acea frumusețe pătrunse pe toți, iar mai cu seamă pe Mih-nea, în a cărui inimă deșteptă patima cea mai fieroasă și mai nerușinată.

Nunta se făcu însă cu veselie; covorul pe care stau mirii la cununie era semănat cu galbeni venetici; de toate părțile prin odăi ploau, pentru boieri, zaharicale, iar în curte, pentru no-rod, bani mărunți de argint și de aramă, cu mărcile banului Barbu Basarab și lui Mihnea Voievod. La masă, ginerele șezu la dreapta lui Vodă și purtă în cap gugiuman domnesc; după cină, boieri și jupanite se prinseră în horă, și când veni ceasul de a se sparge cheful, un slujitor de sub masă începu să cânte ca cocoșul, ca să vestească că se apropie ziua.

Toți se-ntoarseră pe la casele lor cu făclii și cu masalale, toți veseli, mulțumiți, dar nimeni mai mult decât tinerii însurați. Însă abia intrase ginerile în odaia făgăduinței, cumpărând cu cai și cu arme această dorită plăcere de la frații și de la rudele miresei, ce stau la ușă și-l opreau d-a intra, abia avuse vreme, în dulcea lor grăbire, să stingă candela, când niște tâlhari, pătrunzând pe furiș într-acei cuib de fericire, sugru-mară în pat pe Ilie și luară cu sine trupul mortului, pe mireasă leșinată și toate sculele ce erau risipite prin odaie.

A doua zi, spaima și jalea erau scrise pe toate fețele; ni-meni nu știa ce să zică, ce să gândească; Mihnea singur simțea în sineși nu mustrarea unui cuget de om, ci mulțumirea unei inimi de fiară sălbatică ce și-a îndestulat patima urâcioasă.

Unii boieri șopteau, într-adevăr, dar pe ascuns și numai acasă la vornicul Pârvu, cum că s-ar fi zărit într-aceia noapte oameni d-ai lui Stoica, credinciosul lui Vodă, ce acum ajunsese logofăt-mare, strecurându-se pe sub cumpăt în casele răposa-tului Ilie comisul, c-acest omor nu s-ar fi făcut numai ca să prade bogățiile lui, în sfârșit, că ar fi găsit a doua zi cămărășei boabe de mărgăritar risipite chiar prin odaia de culcare a lui Vodă, de unde un om tiptil scosese, când se crăpa de ziuă, un trup de femeie învelit într-o rasă.

Aceste vorbe ajunseră până la urechile lui Mihnea, și puțin după aceea el pofti la masă pre câți auzise c-ar fi grăit așa.

La ospăț, Mihnea se arătă foarte mâhnit pentru pierderea unui așa bun și tânăr slujbaş ca Ilie. Când cuparul îi aduse potirul de aur din care beau Domnii, și când păhărniceii dreseră pe la toți prin pahare, Mihnea se sculă, închină drept mulțumită pentru darul și mila dumnezeiască și rosti, cu glas întristat, un cuvânt în care arătă cum că toate sunt trecătoare pe pământ: tinerețe, pricopseală, sănătate, frumusețe și slavă, toate daruri ale proniei; cum că se scutură ca frunzele toate bunurile câte ni le dăruiește, pentru o zi, milostivirea cerească; dar, mai vârtos, cum n-or să fie zadarnice și amăgitoare ave-rile și bogățiile care le agonisim noi muritorii și care ne vin de la zadarnica omenire?!

Auzind aceste înțelepte și tânguioase cugetări, bătrânul Pârvu lăcrima, iar ceilalți boieri stau pe gânduri, obidiți, și câteodată ziceau, dând din cap: Adevărat c-așa este!

Această tăcere fu întreruptă de medelnicerii ce aduseră pe masă, în sahan de argint, un morman de pilaf alb și fumegos. - Pofțiți, luați, boieri! le zise Domnul, și fiecare, pe rând, turnă cu lingura din sahan; însă abia apucaseră să ia în gură și s-amestece, când toți, strâmbându-se ca de durere de măsele, aduseră mâna la gură și-și scuipară pe tipsii dinții lor împre-ună cu boabe de mărgăritar. Unii, de durere, umblau să se scoa-le de la masă.

- Stați pe locuri, boieri! strigă atunci Mihnea, cu glas tare. Ci, nu vă zăticniți din gustare! Fie-vă aceasta numai pildă la zisele mele de adineaori, ce le-ați încuviințat cu gândul și cu graiul; fie-vă drept învățătură, ca nu doară cumva să pohtiți la bogății ca la vreun bine mare. Ispitele lumii sunt multe și de tot felul, dar nu sunt spre folosul omului; averea ademeneste pe om, și-apoi îl scârbește; așa și bobul de mărgăritar, e mai mare și mai cu preț decât bobul de orez, dar sparge dinții. Astfel cuget eu în mine, și drept aceea am vrut să aibă și boierii mei dovadă plăsmuită, ca nu doară cumva, vreodată, să spună vre-un bârfitor, lumea e plină de oameni răi! că am pohtit eu la dobânzi... Ei! spuneți acuma, boieri domnia-voastră, nu-i așa că avuțiile-s amăgitoare?

Și la aceste din urmă cuvinte, un zâmbet batjocoritor i se juca pe buze, iar logofătul Stoica, râzând înghesuit de strâm-bărilor bieților știrbiți, se mira în gura mare cum de nu i s-a întâmplat și lui să dea peste un bob de mărgăritar în pilaf, și, cu o slugarnică viclenie, făcea mare haz de gluma înrăutățită a stăpânului său.

Cu atâta se sfârși ospățul, dar Mihnea pricepu că sfiala in-trase în inimile boierilor și că prepusurile se schimbaseră în siguranțe, la ochii Pârvuleștilor! Deci, înainte chiar d-a fi ochit, el trebuia să dea lovirea cea grea. Hotărârea o luase, dar îi lipseau mijloacele; Basarabii erau împrăștiați prin toată țara; ei îl înconjurau până și-n palat; de aceea, în casa sa, se temea tiranul de a cere sfat chiar de la credinciosul său Stoica, ca nu cumva, auzindu-se vorbele lor, să prevestească cineva pe Banoveți. Îi trebuia însă neapărat un om ca să întindă lațurile și să pună cursele în lucrare.

Într-o zi, stând cu logofătul în odaie, deodată el chemă un fustaș de la perdea.

- Să ceară Doamnei, îi zise, cheile de la pivniță și să-mi deschidă.

Fustașul plecă să-mplinească porunca, și Domnul cu Stoica se coborâră în beciurile boltite ale palatului.

După ce intră, Mihnea porunci pivnicerilor să iasă și să-l lase singur cu logofătul; însă, din întâmplare, Dragomir, fiul Pârvului, ce de curând intrase printre copiii din casă ai Curții, și, de curiozitate copilărească, se coborâse cu chelarii în pivniță, fiindu-i teamă de dojana lui Vodă, se ascunse încet și pe furiș în fundul unei buți goale, și de acolo, tremurând de groază, el putu deosebi următoarea vorbire:

- Știi, Stoico, de ce te-am adus aici? - Ascult, măria-ta.

- Pe sus, în case, nu-ți dă nimeni pas să vorbești cevași în taină; pare că stau pereții și trag cu urechea.

- Așa, măria-ta, mă mir cine a putut bănuși adevărul de-spre moartea lui Ilie și despre cele ce s-au petrecut aici cu mireasa lui, care - Dumnezeu s-o ierte! a și murit acum pe mâinile maicilor.

- Păcat de dânsa, că era gingașă și voinică muiere; ca o balauroaică mi se sumețea împotriva...

- Ei! vezi, Doamne, toate acelea le spune acuma lumea întocmai precum s-au petrecut; d-aceea bine faci să te ferești.

- Apoi doară că nu o fi blestem ca și d-aceea, de sub pământ, să iasă zvon de ceea ce vom chibzui. Asultă-mă tu bine; vezi că nu mai e de dus mult cu Craiovenii; au prins de veste de toate și, ca copoii, adulmecă orice mișcare a domniei. Ei! până aci! am obosit tot înghițindu-mi amarul; sunt sătul de atâta fățarie! Voi, în sfârșit, să-mi ridic piatra de pe inimă, să mă mântui cu totul de dânșii.

- Măria-ta ești Domn și ai toată puterea; poruncește, ce să facem?

- Să găsim, Stoico, un mijloc d-a-i pune pe toți dodată la mână, și atunci nici pruncul din mumă să nu scape!... Aoleu, neam blestemat de Basarabi! căci nu te ivești acum coala sub palma mea, ca să te strivesc ca p-această jiganie! și mâna lui turti cu furie, pe fundul unui butoi, un păianjen ce-și urzea în tihnă ițele sale.

- Banul Barbu n-a mai venit la Curte, adause Stoica dus pe gânduri, se vede că se teme de ceva... Neagu a trecut cu vânătorii săi peste Olt; nici asta nu e semn bun. Știi ce?... Măria-ta să le scrii pohtindu-i cu politică la scaunul domniei, iar cărțile să le dăm în mâini de oameni zdraveni, care să nu-i slăbească din vedere. D-or veni de bunăvoie, îi prindem cu tot nemetul lor aici; iar dacă vor simți ceva ș-or vrea să pribegască, atunci mesiiții măriei-tale îi vor aduce ferecați. Cât despre Pârvu și copilul său, îi avem mai aproape și se pot lesne priveghea.

- Bine le-ai gândit tu; mâine să-mi faci carte către Barbu și poruncă de învârtejire Neagului; să rânduiești oameni ca să nu scape din ochi pe Pârvu. Toate să fie puse, până mâine, la cale, și Doamne ajută! Când m-oi vedea scăpat și de odrasla asta de olteni blestemați, o să mi se mai veselească inima în mine. Acum cheamă pe pivniceri și să le bem aldămașul... No-roc bun, mare bădiță!

- Să-ți fie de bine, măriei-tale! Pivnicerii și butarii se coborâră sub boltă.

- Ei! feții mei, le zise Mihnea, să trăiți! bună treabă mi-ați lucrat voi aicea; toate-s trainice și curate; pereții spoiți; pe jos e așternut nisip neted și mărunț; buțile stau bine înțepenite pe chezașii lor; tocitorile sunt așezate frumos pe căpătâie. Acum să vă vedem și vinurile! Ia trageți-mi încoa câte o cinzeacă de la cep.

Și Mihnea mergea și gusta, din bute în bute, vinurile de la Dealul Mare, de la Drăgășani, de la Săcuieni, de la Greaca, peli-nurile stifoase și profire, țuica de prune și de drojdii, rachiurile de sacâz și de anason din Chipru și din Anadol. Când ajunse spre fundul întunecos al bolții, întrebă:

- Dar colo-n fund ce e?

- Ia! sunt niște buți goale, să trăiești, măria-ta! Dar iaca mai încoace un butoiăș de vin de Drăgășani, tocmai de când cu Laiotă Basarab. Ce mai vin! să trăiești, măria-ta! parcă bei miere și ți s-aprinde foc la inimă.

- Ado-ncoace; pune pâlnia mare și toarnă cu vedrița, ca să bem norocul lui Laiotă ș-al neamului său de Basarabi! Și azvârlind pe gât un pahar de vin chihlimbariu, rânji ca câinele când vede că i se gătește prada.

Logofătul Stoica nu apucase încă să toarne pe hârtie iero-glificele sale pisanii, când copilul Dragomir, spăimântat de cele ce auzise din fundul buții, alergă la casa tătâne-său și destăinui planurile tiranului. Până-nserat, Pârvu își ridicase casa, ca să pribegască, și doi lipcani de olac se trimiseră cu această veste banului Barbu și vătafului Neagu. Tot neamul Basarabilor, până să nu prinză Domnul de veste, trecuse Dunărea și ducea jăluirile sale la Poarta Sultanului.

Mihnea, văzând că acei boieri au întâmpinat răzbunarea sa, își înmuie turbarea în fel de fel de cruzimi; porunci să se prade, să se ardă și să se sfărâme până la pământ toate casele și toate bisericile lor, pre unde se vor fi aflând, în Curtea de Argeș, în Târgoviște, în Craiova, în Brâncoveni; pe slujitorii și pe preoții lor îi căzni, și, la urmă, închizându-i pe toți în mănăstirea Bistriței, ce era clădită chiar de banul Barbu Basarab, îi dete foc de arseră toți într-însa.

De atunci înainte tiranul, lepădând orice vâl de fățarie, începu a face răutățile pe față. Pe boieri îi omora; avuțiile le lua; soțiile și fiicele le necinstea; dăjdii multe puneă asupra țării. Pe mitropolitul Maxim, ce sta împotriva la nelegiuirile sale, necutezând a-l ucide, îl depărtă, dându-i solie la Curtea lui Vladislav, Craiul Ungariei.

În urma plecării mitropolitului, el silui pe o nepoată a lui, și fratele acesteia, un sârb anume Dumitru Iacșăg, își scăpă zilele fugind în Ardeal, unde așteptă ceasul răzburării.

Se vede dar că Mihnea urma viața sa de desfrânare atât cu jupanițele boierilor curteni, cât și cu femeile de pe afară, și toate aceste se petreceau sub ochii Doamnei Smarande, care, stăruind toată ziua la furcă și la război, la cămară și la jicniță, păzind praznicele și posturile,

spovedindu-se și făcând mereu la mătănii, trecea toate cu vederea și trăia o viață de găzdoaie harnică și de bună creștină.

În anii domniei lui Mihnea Vodă se căsători și fiul său Mir-cea și luă de soție pe fata lui Rareș Vodă de la Moldova, anume Domnița Chiajna.

Astfel trăia la culmea puterii și a măririi familia răposatului Dracea armașul, și nu prevedea groapa ce sta căscată dinain-te-i; astfel și lupul cu puii săi pustiază codrii fără d-a bănui lațul ce-i va înstruna într-o zi pe toți.

III

COTMEANA

Fuga e rușinoasă... dar e sănătoasă...

Un an și jumătate trecuse de când Mihnea ținea cârma țării, și boierii pribegi - Basarabii și alții câți putuse să scape din mâinile tiranului - după multe și anevoioase rugăminte, dobândise în sfârșit ajutor de la Împărăția Turcească. Sultanul Baiazit dase poruncă pașei de la Dunăre ca să intre cu oștire în Țara Românească și să așeze în scaunul domniei pe Vlad cel Tânăr sau Vlăduță, fratele răposatului Radu Vodă.

Deci, în toamna anului 1509, trei pâlcuri de oaste turcească sta gata să treacă Dunărea, din care unul, sub poruncile lui Neagoe Basarab, răzbi mai nainte de celelalte în Oltenia, și acolo se adăose cu pandurii și cu vânătorii ce veneau cu bu-curie să se închine la vechea lor căpetenie.

Toate acestea se auzise, dar nu lămurite, la Curtea lui Mih-nea, și Domnul socoti de folos a trimite în cercetare preste Olt pe fiul său Mircea, cu vreo câțiva aprozi credincioși, dându-i și pe logofătul Stoica ca să-l însoțească.

Mircea, temându-se a merge d-a dreptul în Râmnicul Vâlcei și ne-voind a trage nici chiar tiptil la gazdă în oraș, mai nainte de a fi aflat ce se petrece pe acolo, se opri la mica mănăstire Cotmeana, puțin mai în jos de frumoasa Vale a Luminilor, pe Topolog. Sfințise soarele din dosul piscurilor Coziei, când el poposi în pacinica vâlcea unde stă pitită mănăstirea, ca un cuib între munți. La poartă era un turn ce acum s-a dărâmat; ogra-da, încinsă cu ziduri, înfățișa pe dinăuntru patru șiruri de chili-oare cu tinde lungi și arcuite; în mijloc se afla o bisericuță.

Aprozii așezară vreo două-trei corturi în curte; iar feciorul de Domn și credinciosul Stoica, după o cină de sehastru mai mult decât cumpătată, merseră să se odihnească în chilia starițului, ce slujea de arhontărie.

- Părinte, când va toca de noapte, să trecă cu toaca pe la ușa noastră, ca să mergem și noi la biserică, zise Mircea călugărului ce-i însoțise cu felinarul, de la trapezărie până la sălașul lor.

Călugărul se gătea să se ducă.

- Bлагoslovește, părinte, îi spuseră călătorii.

- Domnul să vă blagoslovească, feții mei! și trăgând ușa chiliei, o închise cu clanța.

Abia apucase însă să-i fure somnul, când, deodată, o sumede-nie de călugări cu rasele ne-nceise, cu pletele și bărbile zbârlite deteră năvală în chilie și-i deșteptară cu aceste vorbe spuse pe sărite:

- Fugi, măria-ta, scapă-ți zilele!... Ne-au călcat hoții! Sunt la poartă o mie și mai bine de haramini levinți, cu sănețele gata de foc și cu paloșele goale... Zic că sunt ai lui Neagoe Basarab, și cer să te dăm pe măria-ta... Fă-ți pomană cu noi; fă ce-i face și ieși de aici, că e vai și jale de măria-ta și de biată mănăstire!

Aceste cuvinte, spuse pe nerăsuflăte și de mai mulți dodată, făceau o larmă care sperie și ameți pe tihniții și somnoroșii călători.

- Ce ziceți? cum? ce e? întrebau ei uluiți.

Dar pricina era netedă: Neagoe, aflând în Râmnic că Mir-cea, fiul lui Vodă, ar fi mas de conac noaptea pe ascuns la schit la Cotmeana, se repezise cu vânătorii săi și năpădise pe la mie-zul-noptii, cerând să-i deschidă porțile; călugării s-au temut să nu le facă vreo stricăciune de va găsi pe vrăjmaș în zidurile lor; de aceea, plini de spaimă, îndemneau pe Mircea să fugă.

- Dar pe unde? întreba acesta, de vreme ce ziceți că lotrii stau la poartă.

- Iată, p-această fereastră, îi răspunseră, arătându-i o crăpătură îngustă ce da în partea pădurii.

- Fuga e rușinoasă!... cugetă prințul, zăticnindu-se la ideea de a fugi fără de împotrivire.

- Dar e sănătoasă! adaogase înțeleptul Stoica.

În minutul acesta, strigătul: Foc! dăm foc la mănăstire!..., repetat de mai multe sute de glasuri, făcu pe călugări să-și piar-dă cu totul mințile; ei împinseră pe bietul Mircea desculț, fără căciulă, numai în cămașă și cu brâul târâind, până la fereas-tră și-l îmbrânciră jos. Stoica sări după dânsul.

Ș-amândoi, în întunericul nopții, o luară d-a fuga prin păduri.

Călugării, mântuiți de primejdioșii lor oaspeți, deschiseră porțile pandurilor învierșunați. În furia intrării, unii dintr-aceștia apucaseră pe nevinovații călugări de barbă, dar Nea-goe se repezi, încruntat ca paloșul, la dânsii: Să nu stricați pe nimeni! strigă el în gura mare, și curtea se umplu de oaste.

Aprozii lui Mircea, văzându-se împresurați d-atâta gloată, unii se predară de bunăvoie, alții, cercând să stea împotrivă, căzură sub numeroasele loviri ale dușmanului.

Neagu puse să cerceteze prin chilii, prin pivnițe, și, neaflând pe nimeni, crezu c-a fost amăgit. Vânătorii lui aprinseră focuri în curtea mănăstirii și p-afară, și, după vecinicul obicei de po-pas al românilor, puseră căldarea de fiertură în crăcan și-ncepură să povestească basme și zicători glumețe.

Când tocă de otârnice la schit, Neagoe intră în biserică, se închină cu smerenia unui făt de Domn cuvios, și, la ieșire, vărsă în mâna starițului un pumn de bani de aur, ca să-i fie spre pomenire.

- Să-ți dea Domnul slavă și mărire! zise călugărul, cu fața luminată de o cucernică lăcomie, și ceilalți șoptiră: Amin.

Din-zi-de-diminează Basarabul își ridică tabăra și se întoarse în Râmnic.

Pe când la Cotmeana se petreceau acestea, Mircea și Stoica urmau prin păduri calea lor cea rătăcită; plini de groază și temându-se încă să-i fi urmărit, ei fugeau înainte, sperindu-se de orice zgomot, de orice șoptă, de frunzele ce fâșiau pe cracă, de vântul dimineții ce mătura uscăturile, de broasca ce sălta în mlaștină, de vătuiul ce zbughea din iarbă. La fieșce sunet ei se ascundeau în tufe, ș-apoi frigul umed al nopții de toamnă îi făcea să pornească de iznoavă, desculți și despuiati. Multă vreme ei rătăciră pe poteci și pe cărări pierdute, până ce de-teră într-un drum mare.

Atunci, de mai multe ori se întâlneau cu cete de ostași ce mergeau, șuierând din frunză, către Olt; dar frica îi făcea să se pitească între bolovanii drumului și să-și oprească suflarea până-i vedeau depărtați.

Astfel petrecură toată noaptea; însă mâna dumnezeiască îi puse pe calea dorită; când se revărsa de zori, drumeții pri-cepură că sunt aproape de Curtea de Argeș.

Se risipise pâcla dimineții, și soarele se înălțase vesel ca d-un stat de om pe cer, când ticăiții călători ajunseră în cetate, doborâți cu totul de osteneală și de feluritele încercări ale aces-tei groaznice nopți.

Sosirea lor și vestea ce aduceau pricinuiră o nouă jale în palatul domnesc. De-cu-noapte începuse de prin toate părțile să vină știri cum că turcii ar fi trecut Dunărea la Giurgiu, și, la urmă, că Basarabii ar fi intrat cu oaste și cu Domn nou de la Împărăție în București; în sfârșit, că un nor de turci înainta cu mers grabnic ca lăcustele spre Curțile domnești.

Auzind toate acestea, Mihnea trimise să adune în grabă boierii la sfat; dar pe unde se duceau aprozii să-i cheme, ve-neau îndărăt cu răspuns, care că pribegise peste noapte, care că de-cu-seară plecase să întâmpine pe turci la București. Tri-mise atunci să strângă în curtea palatului puțină oștire ce se afla șezătoare la Argeș; dar toată se risipise sau apucase să treacă peste Olt, la Neagu Basarab.

Copiii din casă se răspândise fiecare pe la părinții săi, ast-fel încât Mihnea se văzu deodată năpustit de toată Curtea și de toată oștirea sa, singur cu ai săi și cu câteva bătrâne slugi părintești.

Atunci sângele se aprinse într-însul și turbarea îi cuprinse sufletul, în minutul acela când oricare altul s-ar fi deznădăjduit. În zadar se oțăra împotriva restriștii și căta în capul său îfierbântat un mijloc de împotrivire. Toate erau mute la al său glas, toate în preajmă-i stau mărmurite și reci ca gheața; nici o ființă nu se aprindea la focul ce ardea într-însul. În zadar um-bla cu pas repede prin odăi, ștergându-și sudoarea de pe frunte, și izbea cu pumnul în pereți, răcnind: Nu; nu se poate să cază într-astfel Mihnea! Săriți, la mine copii! Dar nimeni nu venea, și numai bolțile răspundeau cu urlat la răgușita sa chemare.

Mircea și Stoica încă nu ieșise din a lor amorțeală; spaima și obosirea sleise cu totul sângele într-înșii. Ei ședea încre-meniți pe lavițe, cu capetele pe mână, cu ochii tulburi și holbați; semănau a fi pierdut orice simțire.

Domnița Chiajna, care peste vreo câțiva ani avea să fie ero-ina de la Șerbănești, sta lângă dânșii, cercând a-i îmbărbăta, și-i suduia cu aspre cuvinte, arătându-le că datoria lor este să alerge prin cetate, să adune de pre unde vor putea luptători și să vândă cu al lor sânge cinstea tronului și a neamului lor.

Zadarnice povețe! Când erau părăsiți de toată boierimea, de toată oastea și de tot norodul, unde erau ei să mai găsească apărători?

În împrejurări ca acestea românul e mai înțelept; el nu-și primejduiește zilele până când nu vede cătuși de puțină nădejde de izbândă; atunci, mai bine se trage înapoi, ca la urmă să poată sări mai departe.

Așadar, potolindu-se și văzând, în sfârșit, că nu e prin pu-tință a sta cu armele împotriva cotropitorilor, Mihnea porunci să se gătească de plecare. Atunci ai fi văzut pe toți, slugi și stăpâni, cu fețele pălite, cu ochii sticliți, alergând prin odăi, ridicând avuțiile domnești în lăzi și în boccele, ca să le încarce, îmbrâncindu-se, împiedicându-se și mai rău într-acea pripă deznădăjduită.

Când se sfârșiră pregătirile, Doamna Smaranda și Domnița Chiajna se urcară jalnice în rădvan, una - umilită ca un voi-nic ce s-ar vedea silit să fugă dinaintea vrăjmașului, fără d-a se lupta; cealaltă - oftând după casa ei așa frumos deriticată, după camera-i plină cu merinde, după trâmbele de borangic neșesute și după bogatele cusături rămase pe gherghefuri.

Mihnea, tânărul Mircea, Stoica și câțiva credincioși sluji-tori umblau călări pe de laturile rădvanului, triști și ofiliți ca osândiții ce au apucat calea ocnei. În urmă-le venea un cher-van mare mocănesc, plin până în coviltir de sipeturi, care du-cea pe drumul băjenăriei bogățiile lui Mihnea Vodă.

Ei apucară spre munți și trecură granița în Ardeal.

Să știe tot omul că am omorât pe Mihnea Vodă!

Cât ajunse în Ardeal, într-acea țară unde atâtea neamuri războinice, unguri, sași, români și săcui, stau înghesuite și în veci gata pe vrajbă, gândul cel dintâi al Domnului mazilit fu să strângă o adunătură de oameni cu simbrii, în capul cărora să meargă să-și ia domnia înapoi.

Planul său nu izbuti; oștirile lui Vlăduț îi risipiră simbriașii, și el atunci se duse să se așeze, cu toată familia, în Sibii; dar inima lui încă nu era înfrântă și capul lui se muncea mereu cu ideea d-a redobândi tronul. De aceea trimise pe Stoica, cu bogate daruri, în Visegrad, la Craiul Vladislav al Ungariei, ca să-i arate plângerile sale împotriva boierilor țării și să-i ceară totodată ajutor și ocrotire.

Vladislav, lingușit d-a vedea atâtea supunere din partea unui Domn român, îi răspunse printr-o carte măgulitoare, în care îl numea bunul său frate și-i făgăduia că-l va sprijini cu oaste în primăvara viitoare, îndatorindu-l însă să primească legea catolică și să-i închine Țara Românească, unind-o prin lege și tractaturi de supunere cu Crăia Ungariei. Zâmbitoarea nădejde a puterii făcu pe Mihnea să primească toate aceste învoieli umilitoare. Lege, familie, avuție! ce n-ar fi jertfit el oare acum pentru o sângeroasă răzbunare?!

Ah! ce sălbatică veselie îi umplea sufletul, când, printre visele viitoarei sale măririi, zărea capetele Basarabilor înșirate în țepe la porțile-i domnești!

Vremea d-acum însă cerea ca s-ascundă asprele aplecări ale inimii sale și să stea cu zâmbetul mulțumirii în veci gata pe buze, pentru orice semn de compătimire sau de cinste, pentru orice făgăduință de ajutor.

Craiul Vladislav scrisese totdeodată orășenilor din Sibii, po-runcindu-le ca pe Mihnea Voievod, pe ai săi și toată casa și neamul lor, nebântuiți, siguri și fără împiedicare, să-i țină acolo, în mijlocul lor, și în cinste să-i aibă; preste acestea, pe toți să-i apere și să-i ajute și să fie datori în tot timpul a le prinde parte, nici să cuteze altmintrelea a lucra.

Această crăiască carte fusese citită în mijlocul pieței mari de către magistrul orașului, și toți înțelepții luători de seamă și credincioși ai Craiului iubiți sibieni se făgăduise să împlinească cu credință, luare de seamă și înțelepciune poruncile iubitorului lor Crai.

De atunci înainte, Mihnea, pus sub credința de obște și botezat în legea catolică, cu mare pompă, dinaintea sibienilor papistași, fu privit ca cea mai însemnată persoană din cetate. Norodul îl cinstea, îl iubea și se închina la dânsul; adevăr e că nimeni nu putea fi mai milostiv decât Domnul român. În toate zilele magistrul orașului, Ioan Agota, și județii și jurații veneau să cerceteze de trebuințele prințului. În casa lui, comitele de Temișoara, Ioja de Șom, trimis acum în părțile Bârsei, nobilul Ioan Horvat de Vingart și toți grofii și nemeșii din Sibii și de prin prejur alcătuiau o Curte care se bucura de belșugul și de traiul domnesc al Voievodului mazil. La mese și seara în adunări, Mihnea le povestea jafurile și prădările boierilor, dușmanii lui, și lesne-crezătorii săi ascultători se mirau, în simplitatea lor săsească, ce oarbă țară e aceea ce se dă în mâna unor astfel de tâlhari și leapădă un Domn, care, străin și pribeag, în câteva luni numai, umpluse Sibiul de bunătățile sale.

Un biet poet latin, Ioan Salius, ce se bucura și el de cinstea de a fi printre numeroșii oaspeți ai prințului, începuse a pune pe versuri laudele sale, arătând vechea slavă a neamului său domnesc, întinsa lui stăpânire, dreapta-i strășnicie împotriva prădătorilor și-a furilor, râvna lui d-a uni creștinătatea sub o singură cruce, dorința-i d-a scăpa Bizanțul de păgâni, urăcioasa violenție ce-i răpise tronul, tocmai când era în mijlocul țării și-a grămezilor de aur... . Însă atunci când era poetul să-și por-nească Pegasul pe căile zâmbitoare și înfloritoare ale viitorului, când era să cânte glorioasa redobândire a tronului, ce se apropia, și să-și ia plata cuvenită inspiratelor sale strădăni, o împrejurare cruntă curmă deodată strălucitoarele nădejdi ale Domnului și ale lingușitorilor săi.

Șederea lui Mihnea în Sibii strânsese acolo mai mulți oameni ce purtau cu dânșii câte o veche răzbunare, și care, plini de jalnica aducere-aminte a trecutului, urmăreau ca piaza-rea pe împlânzitul tiran.

Nemilostiva ursită sau pronia răsplătitoare făcuse ca acești oameni să se întâlnească, să-și destăinuiască unul altuia aceeași ură și împreună să chibzuiască a lor răzbunare.

În casa lui Danciu Țepeluș stau adunați, într-o seară, trei oameni. Unul, de vârstă medie, purtând îmbrăcăminte ungu-rească, are un obraz pe care se citește o prostatică râvnire la măriri; acesta e stăpânul casei, fecior de Domn și neîmpăcat dușman al lui Mihnea, carele se suise pe tronul hotărât lui de Vladislav, și acum încă îi răpise sprijinul ocrotitorului său. Al doilea e un boier bătrân de Țara Românească, cu barbă albă și cu fruntea înnorată de o veche mâhnire; acela e Radul, spă-tarul din Albești, a cărui fiică, Ilinca, fusese jertfită cu atâta cruzime de către fostul Domn, chiar în noaptea ei de cununie. În sfârșit, un tânăr purtând zeghea sârbească ține mâna pe hangerul de la brâu, pare c-ar fi gata să spele în sângele tiranului necinstea unei surori siluită de dânsul; îl cheama Dumitru

Iacșag și e nepotul mitropolitului Maxim.

Ei se par a fi după o lungă sfătuire; iar bătrânul boier, întinzând cu încetul mâna într-un vas de aur ce sta pe masă, scoase dintr-însul o hârtie îndoită și citi cuvântul: Hangerul!

Iacșag săltă de bucurie, strigând: - E al meu!

Ceilalți doi răspunseră: - Dumnezeu să te ajute!

Radul, posomorât, aruncă în foc o altă fâșie, pe care scria: Ștreangul!, și Danciul rupse cu necaz una care zicea: Otrava!

Fără de a mai spune o vorbă, ei se despărțiră.

A doua zi era 12 martie 1510 și praznic mare al sfântului Papă Grigore. Toată obștea cuvioasă, muieri și bărbați, asculta cântările latinești ale băratului și răsunsetul măreț al organului. Pepiața mare, dinaintea bisericii, nu e nimeni; d-o parte se vede numai un zid boltit; de cealaltă, un tufiș de pomi îndesați.

Acuma slujba s-a sfârșit; creștinii, îmbrăcați ca de sărbătoare, ies de toate părțile, făcându-și cu aiasmă semnul crucii pe frunte, și se răspândesc pe la casele lor. Mai în urmă de toți, și umblând cu pas greu, se coboară pe treptele de piatră ale catedralei Mihnea Vodă, însoțit de nedezlipitul său Stoica și de Ioan Horvat de Vingart; contoșul Domnului, sur și lung, cu ceaprazuri de fir, e deschis la piept și lasă să se vază o scumpă blană de samur, la fel cu căciula de pe cap. Nimeni dintr-înșii nu poartă arme într-o zi mare ca aceea.

- Frumoasă și măreață slujbă! zise Domnul către Horvat.

- În curând se vor bucura de dânsa și pământeni mării-tale, când cuvioasa-ți râvnă îi va adăpa la izvorul adevăratei credințe.

- Așa e, negreșit. Știu bine că voi întâmpina oareșicare anevoințe, piedici și zavistii; dar lăsați-vă pe mine, zise el, zâm-bind în silă, voi purta crucea în mână de fier. În zadar vor încerc-ca boierii și mai ales blestemații de Basarabești...

Atunci, sărind ca un trăsnet din tufiș, un om se repezi la el cu hangerul în mână și, în iuțea izbirii, îl pironi cu fierul drept în pietrele bolții de pe piață. Abia avu vreme Mihnea să-i zică cu o mirare plină de dispreț: Tu cine ești? și, pierzând orice simțire, căzu mort pe brânci. Hangerul, izbindu-se de lespezi, îi pătrunse coastele și ieși sângerat prin spate.

Tovarășii lui Mihnea rămaseră încremenți de spaimă, și ucigașul se făcu nevăzut; dar peste câteva minute un om striga în gura mare din clopotnița bisericii: Să știe tot omul că am omorât pe Mihnea Vodă!. Acela era Iacșag.

La acea semeață și groaznică strigare, ce se răspândise ca o furtună prin tot orașul, norodul întreg se tulbură; începură a trage clopotele, și cetățenii, prin case, îmbrăcau zeaua de sârmă și coiful de fier și se înarmau ca la o mare primejdie. Adunați toți d-a valma și cu zgomot pe piața mare, ei priveau cu jale la strălucitul răposat, când strigările turbate ale lui Iacșag și vaietele familiei domnești, ce sosise în grabă pe lo-cul de omor, întărâtară mânia norodului. Un cetățean mai aprins și mai îndrăzneț dibui pe ucigaș în turnul cel înalt și cu o împușcătură îl lovi drept în cap. Trupul lui Iacșag căzu sfărâmat pe pietre.

Acesta fu semnul izbucnirii.

- Săriți pe ucigași!... zbierau din toate părțile.
- Danciu și Albescu au fost înțeleși cu tâlharul acesta! strigă Stoica după treptele bisericii, presupunând acum tainica lor înfrățire.

- Pe dânșii, copii!... Ei au ucis pe bunul Domn! pe milosti-vul Mihnea!... pe tatăl sârmanilor!... pe fala Sibiiului!!!... Pe dânșii, copii! dați, dați năvală!...

Aceste strigăte, repețite de mii de glasuri, porniră gloata cu volbură de pe piață, și toți se repeziră la locașele bănușilor omorători.

Acolo se petrecură groaznice măcelării; pe toți din casă, stăpâni și slugi, îi sfâșie norodul învierșunat, și trupurile lor, trunchiate și târâte prin țărâna uliței, le azvârli, ca stârvuri, afară din cetate. Astfel uneori soarta îneacă în același potop pe vinovat și pe răzbunători!

Abia noaptea aduse ceva liniște în oraș, dar cetățenii răma-seră armați, ca să ducă a doua zi cu cinste trupul lui Mihnea Vodă până la cel din urmă al său sălaș, în biserica Sfintei Cruci de la Dominecani.

Sibiiul amăgit plânse multă vreme pe crudul tiran căruia dincolo de Carpați îi zicea Mihnea cel Rău. Judecătorii Curții crăiești făcură cercetare asupra acestor nenorocite împrejurări, și familia Domnului rămase, cinstită și apărată, în Sibii, până când soarta armelor, iarăși protivnică, o sili să treacă la Ța-rigrad.

Mircea Ciobanul a fost Domn al Țării mulți ani după acestea, și mai mulți Domni din neamul Dracii, armașului din Mănești au stat, la deosebite vremuri, pe tronul țarilor noastre.

București, 1857

SCENE ISTORICE...

DOAMNA CHIAJNA 1560-1568

I MORMÂNTUL

Clopoțele bisericii domnești din târgulețul Bucureștilor băteau cu glas jalnic și treptat; iar de sus, de pe colnicea dea-lului dimpotrivă, le răspundea, cu răsunet tânguios și depărtat, mica turlă rotunjită a biseriței lui Bucur.

Era pe la sfârșitul lui februarie, anul 1560, și de curând se adusese în oraș trupul Mircii Vodă, cel poreclit Ciobanul, care, la 25 ale lunii, murise pe drum, când se întorcea din Ardeal; ori că boierii pribegiți acolo, pe care el se-ncercase, cu făgăduieli mincinoase și cu viclene jurăminte, a-i înapoia în țară-i urziseră cu otrăvuri pieirea, ori că Dumnezeu milostiv se-ndurase în sfârșit de nevoile bieților creștini împilați de acest crunt stăpânitor și hotărâse acum ceasul asprei sale judecăți.

De patru ori Mircea fusese așezat Domn cu sila în țară de Poarta turcească, și numai hulă și ură își ridicase asupra-și prin năpăstuirile sale; iar mai ales pe boieri-i bântuia și-i muncea cu răutate, ca doară să le plătească cu amar și cu chinuri omorul tătâne-său, Mihnea Voievodul, și lungă izgonire a nea-mului său, și pizma lor cea ne-mblânzită. Drept răzbunare, mulți dintr-înșii căzuseră sub sabia beșliilor, mulți iar, fugăriți în Ardeal, așteptau acolo să le vină și lor rândul pe roata schimbătoare a soartei românești.

Se-nțelege dar că cu moartea Domnului trebuiau acum să le renască nădejtile și să se asmută ale lor nalte râvniri.

Însă Mircea își dase obștescul sfârșit pe scaunul domniei, în mijlocul tăriei sale; deci toată măreața pompă a unei dom-nești înmormântări umplu târgul, la a sa pristăvire, de o jale adâncă și-ngrijată.

Noua Curte domnească din București, clădită printre sălciile de pe malul stâng al Dâmboviței și-nconjurată de țepene ziduri cu creste-nalte și cu înguste ferestruie de meterez, era plină de o gloată posomorâtă, pe care abia o ținea în strună un șirag îndesat de dorobanți și de aprozi. Sus în casele domnești, al căror lat acoperiș de șindrilă se-ntindea jur-împrejur cu ștreșine largi și revărsate, stau adunați, cu o cucernică smerenie, împrejurul trupului împodobit al răposatului, toate căpeteniile țării.

Preoții se coborâră mai întâi pe scară și începură, cu obicei-nuitul viers alene, cântecele de îngropăciune; de două laturi se întindea oastea pedeastră, cu prapurele plecate, cu sănețele în jos. În mijlocul ei mergeau cerniți boierii de taină, unii purtând p-ai lor umeri sicriul luminatului mort, alții ținând pe mâini plioapa, pe care stau încrucișate sabia și buzduganul dom-nesc; îndată apoi, călcând cu pas sigur și apăsător, venea văduva răposatului, Doamna Chiajna, pe al cărei chip, în veci încrunțat, nimeni nu putea dovedi păsurile inimii sale; părul ei începuse a cărunți, dar trupul său era nalt, portul ei, drept și falnic, ochirea-i, strașnică și hotărâtă; capu-i căta mândru în sus, fără grijă și fără sfială. Pentru cea din urmă oară ea îmbrăcase al-bele podoabe și vâlul de beteală ale miresei, ca să ducă pe soțul ei la vecinici-lăcaș, căci după ziua aceea văduva nu mai scotea veșmintele cernite. Așa era obiceiul vechimii.

La dreapta ei umblau doi coconi tineri, ca de 14 și 15 ani, cu haine negre și cu fețe obidite. Aceștia erau moștenitorii, acum sărmani, ai lui Mircea. Cel mai mare de ani, Pătru, beteag și mărunțel la boi, înainta cu greu, sprijinindu-se într-o cărjă; fratele său Alexandru îl însoțea; și amândoi plânși și tăcuți, semănau duși pe jalnice gânduri.

D-a stânga Chiajnei, două copile, ceva poate mai în vârstă decât frații lor, dar îmbrobodite în maramă neagră, ce le ascun-deau cu totul obrajii, dovedeau numai prin suspine și prin plânsori năbușite adâncă lor durere.

După tânguioasa familie, alaiul se prelungea cu toți oame-nii casei, amestecând, cu sunetul jalnic și slăbănogit al tobe-lor, văietările lor, cu călărașii domnești, ce se îngrijiseră a face la caii lor lăcrimarea ochilor cu praf de pușcă, și, în sfârșit, cu tot norodul orașului, ce umbla cu capetele goale, pentru jălire.

Alaiul colindă ulițele povârnite ale micului orașel ce abia atunci începuse, numai pe malul stâng al gârlei, a se împlini ici cu gardul unei colibe de vecin, mai colo cu ulucele unei căscioare de brăslaș ori de scutelnic, mai dincolo cu zidurile unei case de boier sau boiernaș ajuns; trecu și prin Piața Mare, unde șetrele precupeților, scaunele măcelarilor și tarabele gelepilor turci, armeni sau greci erau închise în ziua aceea, și se întoarse iarăși în Curtea domnescă, unde răsuna clopotele bisericii, pe care o zidise chiar Mircea Vodă Ciobanul, și în care, dintre toți Domnii, el mai întâi s-a îngropat.

Toți pe rând intrară în sfântul lăcaș; năsălia fu așezată jos, chiar lângă strana domnească; se zise prohodul, și slujba se urmă toată după rânduiala sa; dar când, pe la sfârșit, începură arhieriei, apoi slujbașii cei mari și cei mici să se apropie de mort și să-i sărute mâna dreaptă și crucea dintr-însa, câțiva boieri, mai mult tineri și noi poposiți în biserică, ai căror cai și arme se auzise tropotând și zornăind p-afară în vremea slujbei, înaintară cu semeție, și, punându-se drept în fața sicriu-lui, începură să strige în gura mare către obștea spăimântată din biserică:

- Fie-vă rușine, măi fraților, să vă spurcați buzele pe așa mâini pângărite! Scârbă să vă fie a pleca capul la trupul unui om care a fost urgia oamenilor și biciul Satanei! Oare nu vă e destul că, pre cât a fost tâlharul acesta cu zile, el a hălăduit în domnie atâția mari de ani; ba încă v-ați colăcit, ca târătoarele, la poalele lui și i-ați lins laba cea mohorâtă, pe care nu cutezați a o mușca?! Acum, încaile, prindeți la inimă! lepădați-vă josi-toarea slugărie! Vedeti că ochii i s-au stins; coardele puterii sale s-au rupt; acum cel puțin îndrăzniți și voi a face ca mine, Badea cluciarul, și ca tovarășii mei, toți boieri ai țării, pe care năprasnica silnicie a Ciobanului ne-a ținut alungați pe la străini. Veniți și vă plecați crucii mântuitoare, ce cu drept o smulg din mâinile nelegiuitului; iar stârvul lui scuipați-l ca mine și azvâr-liți cu pietre într-însul!

La aceste vorbe îndrăznețe, însoțite cu fapta, toți rămaseră încremeniți de ciudă. Chiajna singură se repezi către cutezătorii tineri, și cu ochirea-i fulgerătoare îi oprî în loc:

- În lături, mârșavilor! strigă ea cu glas puternic. Asta vă e, biet, vitejia, nerușinați păgâni ce necinstiți un mormânt?! Spuneți, ce știți mai mult a face, mișeilor, uneltitori de rele, iscoditori de dezbinări, ce priviți de sub ogheal păsul țării și alergați, ca dulăii, la pradă?! Ce?! Oare socotiți-ați voi că, unde a răposat Ciobanul, o să rămână turma în ghearele voastre, ca să jefuiți după cum vă place? Hei! măre băieți, mai va până atunci! Mircea s-a dus, dar fiul său a rămas, și Chiajna îi e mumă și va ști să-l apere de voi!

Ochii pribegilor se-ntoarseră către Pătru, pe care Doamna îl arăta cu degetul, zicând acestea; dar când văzură trupul mic și gârbovit al tânărului, un zâmbet de dispreț le înflori pe față, și Badea cluciarul adăugă râzând:

- Aolău! vai de biată moșie, dac-o fi să-i meargă toată sea-ma șoldăș, ca Făt-Frumos al ghebos! Dar tacă-ți gura, nu vorbi de pomană, jupaniță, că doar nu vom rămânea, sărac de noi, răsul lumii, că adică nu s-a mai aflat dintre noi altul mai vred-nic de domnie decât ăst pitic slut și șchiop!

Râseră boierii cu hohote; dar Chiajna, turbată de mânie, smulse c-o mână vârtoasă de pe plioapa sicriului buzduganul și sabia domnească, și dindu-le în mâinile fiu-său:

- De e șchiop și mărunt, zise ea, iată cărja ce-i va sprijini betegia, și iată paloșul ce-l va înălța cu capul mai pre sus de toate capetele voastre! Dar nu plătiți vorba ce o pierd cu voi. Pe

ei, copii! strigă îndreptându-se către lefegii, și întorcându-se la preoți: Sfințiile-voastre, urmați-vă datoria!

Atunci, zăngănitura ostașilor ce dau năvală, larma gloatei turbate, ce se îmbrâncea, cântările preoților zorind a sfârși sluj-ba, sunetul clopotelor, izbucnirile tunurilor, făceau toate la un loc un vuiet încurcat, un fel de luptă amestecată, din care fieșicine căta să-și scape zilele, astfel încât în puțină vreme se strecurară toți, și biserica rămase deșartă.

În mijlocul liniștii ce urmasse acelui zgomot neobicinuit, un tânăr, la chip mândru și plăcut, ieși dintr-o strană afundată, unde el se ascunsese cu inima pătrunsă de o cucernică jale. Un muntean negru cu găitane de fir, cioarici la fel, cu pajeri pe genunchi, o mantie scurtă pe umeri, cizme nalte în picioare, cu piteni de argint; la coapsă un paloș scurt și drept, și-n mână o țurcă de samur cu surguci: iată îmbrăcămintea sa.

El umbla să iasă din biserică, când, pe țărâna încă grămadită a noului mormânt, zări o femeie zăcând înfășurată într-o lungă maramă de zăbranic negru; se apropie, pipăi o mână mică și rece, ridică marama de pe obraz și, pentru întâia oară, inima-i simți, la vederea unei necunoscute, fiorii ce dă primejdia unei ființe iubite. Niciodată până atunci el nu văzuse așa fragede și dulci trăsuri în luptă cu suferința; niciodată sufletu-i nu se umpluse de o mai vie și mai îndoiasă îngrijare pentru o viață scumpă și dorită. Sta îngenuncheat și cuprins ca de un farmec dinaintea acelei zâne aromite, și vinele-i băteau cu iuțeală, și suflarea-i se revărsa din sânul său, pare c-ar fi vrut să împartă cu dânsa viața ce în pieptu-i se îndoie.

Cu-ncetul, tânăra copilă își veni-n simțiri; ochii ei albaștri clipiră sub lungile-i gene bălaie, și - vezi câtă e puterea tai-nică și neprevăzută a iubirii! - tânăra Domniță, ce căzuse leșinată la vederea cumplitelor fapte ale pribegilor, nu se spăimântă zărind acum dinainte-i un om ce învederat trebuia să fie de seama lor; dar pe chipul acestuia domnea într-acel minut atâta senină mărinimie, atâta smerită supunere, încât sufletul ei nu presupuse vreun rău, și buzele-i, rumenindu-se ușurel, șoptiră încetșor:

- Îți mulțumesc c-ai fost milos și m-ai scăpat d-acei oa-meni fără de lege!

Apoi, pricepându-se singură cu un bărbat necunoscut, se sculă binișor și, cu pasul încă șovăind, se îndreptă către casele domnești.

Radu (căci așa îl chema pe tânăr) rămase uimit în loc; el urmări cu ochii pe blânda fecioară ce curând se pierdu ca o umbră și, strângând pe pieptu-i marama ce-i rămăsese în mâini, jură că viața-i întregă va fi închinată îngerului acestui vis încântător. Din minutul acela, el ce se hrănise cu laptele dușmăniei, el ce visase numai crunte răzbunări, el care, auzind moartea lui Mircea, se grăbise, cu câțiva pribegi, să calce hotarul țării cu ura în inimă, cu disprețul izbândeii pe buze, cu hotărârile cele mai sângeroase, simți acum, într-o clipă, toate aceste aspre dorințe risipindu-se, și patimile-i, ca și traiul său, din minutul acela se schimbară cu totul.

Radu era fiul vornicului Socol, boier odinioară mare și tare în țară; pe acest Socol îl trimisese Pătrașcu Vodă ca sol la Crăiasa Ungariei, Izabela, când aceasta intrase izbânditoare în Cluj (22 octombrie 1556), și solul se întorsese cu bogate daruri și cu înalte năzuiri; râvnitor chiar la domnie, vornicul otrăvi într-ascuns pe bunul Pătru; dar oștile lui Suleiman, ce aduceau în locu-i pe Mircea, îl goniră din țară și-l siliră să-și caute scăparea în Ardeal. Socol încredință atunci starea și fa-milia sa grafului Francisc Kendi și plecă la Țarigrad ca să-și câștige favor la Poartă; dar Mircea îl preîntâmpinase și, săpân-du-i din vreme groapa, nenorocitul pețitor fu aruncat în mare, din porunca Sultanului. În zadar mai pe urmă își ceruse ne-vasta și pruncii lui averea de la Kendi; ungurul tăgădui și păstră pe seamă-i vistieria și turmele și stogurile de bucate ale boie-rului român.

Deci acum fiul acestuia venea să-și redobândească drepturile părintești; el se unise cu vreo câțiva din boierii pribegiți care, nerăbdători de a-și revedea vetrele, sosise călări chiar în ziua pogribaniei Domnului, cugetând, ca nesocotiții, să smulgă cârma țării din mâinile văduvei; însă Mirceaia era în stare de a le sta împotriva; unii dar dintr-acei cutezători fură

prinși și ferecați, alții scăpară în învâlmășeală și se pregătiră a veni de iznoavă cu oaste din Ardeal.

Oblicind din nou despre sosirea boierilor pribegiți, cu oaste, Chiajna, care așezase acum în tihnă pe fiul ei Pătru Șchiopul pe scaunul domniei, nu se tulbură prea mult, cu gândul că îndârjiții boieri vor fi strâns în Ardeal vreun stol de adunătură, pe care lesne-l va răsiți oștirea ei; trimise, dar, împotriva-le pe marele sărdar cu ceva călărime.

Amândouă părțile se lovira la satul Romanesti din Dâmbovița, dar vitejia pribegilor înfrânse pe oamenii domniei, și biruatorii alergară spre București.

Tot neamul domnesc, cu ce boieri mai avea pe-mprejuru-i, fugi la Giurgiu, și, de acolo, însăși Doamna trecu Dunărea ca să ceară ajutor de la pașa din Ruscuc. Adunându-și apoi toate puterile pământene, și roșiorii, și ferentarii, și lefegiii, și toate crucile de pedestrași, sprijinită, pre de altă parte, de spahii turcești, Chiajna, în fruntea oștirii sale, apucă drumul înapoi către București, risipind groază înainte-i numai prin gloata năprasnicei sale ordii. Boierii, prinzând de veste despre aces-tea, se traseră înapoi pe drumul Craiovei, așteptând ajutoare de dincolo de Olt; dar oastea domnească îi nimeri pe priporul satului Șerbănești.

Un râuleț ce șerpuiește sub o coastă despărtea amândouă taberele. Cluciarul Badea, căpetenia pribegilor, se văzu strâm-torat la poalele dealului și fără leac de scăpare; iar Chiajna, încălecată bărbătește și purtând zale de piept ș-un hanger în mână, străbătea rândurile, îmbărbăta pe români cu vorbe lingușitoare, pe turci cu bogate făgăduieli, și le însufla tuturor aspra sa voinicie. Ostașii, minunați și îmbiați de învierșunata vitejie a acelei zdravene muieri ce le striga și le da pildă ca să lovească pre vrăjmași, deteră năvală, trecură într-o clipă mi-cul pârâu și, printr-o crâncenă măcelărie, zdrobiră cu desăvârșire mica oaste boierească. Acolo pieriră, luptându-se vitejește, Badea cluciarul și mulți alți oameni dintre pribegi.

Într-această nenorocită bătălie, boierii își aduceau cu du-rere aminte de atâți voinici tovarăși ce se dase d-a gata pradă și fusese robiți și uciși în ziua nesocotitei lor semeții în biseri-ca din București; printre aceia ei socoteau și pe tânărul Radu Socol, în care-și pusese mari nădejdi, și care acum, neștiut de nimeni, trăia retras și ascuns pe malul Motrului, în dără-măturile cetățuui de la Socolești, muncindu-și sufletul îndoios între ură și iubire.

II

NUNTA

Printre oamenii pe care firea i-a lipsit de ale trupului desă-vârșiri, sunt unii care, prețuind încă din vârsta copilăriei sta-rea lor neasemuită cu a celorlalți oameni și de toți batjocorită, se hrănesc cu o nepregetată ciudă, c-o adâncă zăcășie, care în veci le ține mintea vegheată și le pornește sufletul la viclenii și la răutăți; alții, iar, mai zăbavnici poate în agerimea duhului, sunt de tineri cuprinși d-o tainică melancolie, d-o îndoioasă sfială, care mai adesea se cumpănesc cu o minte dreaptă și sănătoasă, cu un suflet compătimitor, cu o inimă miloasă.

Din felul acesta era junele moștenitor al lui Mircea, Pătru Șchiopul; anii săi tineri, mintea-i îndărătnică, cu greu i-ar fi păstrat scaunul domniei, de n-ar fi stat la mijloc mumă-sa, Doamna Chiajna, muieră capeșă și dăunoasă, care știu să do-boare cu armele împotrivirea românilor și să cumpere cu bani bunăvoința Porții. Într-adevăr, drept răspuns la trimiterea unor bogate daruri, însoțite cu făgăduința de a mări până la patru-zeci de mii galbeni haraciul țării - care, din 3 000 de asprii ce fusese la început, sub Mircea Bătrânul (1383), se urcase, sub Laiotă Basarab, la 10 000 galbeni, Ștefan, vel-portarul Împărăției, aduse hatîșeriful ce întărea Domn pe fiul ei Pătru. Uneltirile Doamnei Chiajne izbutise toate; ea era stăpână tare și mare; în zadar se mai cercară unii din boierii pribegi, precum Stanciu Benga, Matei Marga,

Radu logofătul, Vâlsan și alții să-i dârapene cu armele domnia; la Boieni ei fură învinși și risipiți. Nu rămăsese altă nădejde decât o tăcută supunere; cei mai mulți dintre boieri se învârtejiră p-această înțeleaptă cale. Printre dâșii veni să se închine statornicitei domnii și tânărul Radu Socol, pe care un interes tainic și mult deosebit de năslirile celorlalți îl ademenise la Curțile domnești.

Un vis mult dorit de fericire, învrăjbit cu muștrările unei conștiințe rănite prin uciderea tatălui său, o dragoste curată, adâncă, îngerească, ce-i legase inima de un neam urgisit, căința d-a fi călcat un legământ de ură și luptă cu acel nestăvilat farmec ce-l făcuse să-și urască jurata răzbunare și tulburase menirea vieții sale: iată clătirile sufletești ce sfărâmau sânul Radului. Cu ce scop oare, cu ce hotărâre își părăsise el pustia casă părintească de la Motru și venise în București? Însuși el nu putea ști; dar o răsăritură a inimii îl avântase spre locul unde ochii săi puteau să zărească pe zâna înflăcăratelor sale visări.

Cu ce dulce încântare, cu ce uimire cerească privea el la tânăra Domniță, când, cu pas lin și ușor, cu chip blând și smerit, ea pășea în acea biserică unde pentru întâia oară ea s-arătase privirii lui! El căta la dânsa-n tăcere, și uneori ochii lor se-n-tâlneau, iar ea închina atunci capul, ș-un nor de roșeală i se lăsa pe față. Când apoi Radu rămânea singur în biserică, ini-ma-i înmuiată căuta locul unde mai întâi își văzuse visul fericirii sale; dar genunchii lui rămâneau încremeniți dinaintea mor-mântului în care zăcea ucigașul părintelui său, și, îngrozit de muștrare, el se smulgea din acele dulci curse ale ispitei.

Acestea se petreceau prin anii o mie cinci sute șaizeci și câțiva, chiar în mijlocul veacului al șaisprezecelea.

Începuse dar acea epocă când turcii, atât pentru oblăduirea ținuturilor creștine cuprinse de dâșii, cât și pentru înclinările de pace și de prietenie ce legase Padișahul cu unele puteri apu-sene, simțise trebuința a se sluji cu oameni care să vorbească limbile europene și să fie mai dedați decât osmanlâii cu obi-ceiurile ghiaurilor. Creștinii turciți aveau, dar, adesea, pe vre-mea aceea, mai bună primire la Poartă și mai lesne înaintau ca cei născuți și crescuți în legea lui Mohamet; într-adevăr, Curtea lui Suleiman se umpluse de străini venetici care-și lepădase vechea credință și ajunsese la înalte dregătorii, atât în Divan, cât și la Ordie; marele vizir Mahomet Socoli era pământean din Bosna, ca și viteazul apărător al granițelor Hozrev pașa; alți viziri, precum Sinan pașa, Daud pașa, erau arnăuți și croați; Ali cel Gros era din Hertegovina; capudanul pașa Piale era ungar, eunuhul Ceafar pașa, rus, corăbierul Ohiali, calabrez; iar serascherul cel favorit Ibrahim, vizirul eunuh Suleiman și viteazul corsar Hairedin Barbă Roșie, spai-ma Mării Mediterane, erau toți din viță grecească.

Se înțelege însă că mai ales acest din urmă neam se folosi de asemenea aplecări ale cotropitorilor săi. Grecii, care după luarea Țarigradului, se dase afund, fugind, care prin țările Apusului, care prin ținuturi mai depărtate ale Împărăției, alungați, prigonți, silniciți pe unde-i nimereau biruitorii, cu câte puțin și treptat prinseră la suflet; cu cât mai mult scădea însemnătatea și puterea venețienilor și genovezilor, cărora Sul-tanii de mai nainte le dase voie a locui și a ține cantoare în mahalalele Pera și Galata, dincolo de portul Stambulului, cu atât mai mult îndemânatica măiestrie a grecilor își făcea vânt și se dovedea prin neșugătorii istețe și bine nimerite, prin bogății adunate de prin toate țările vecine în haznaua Patriar-hiei și ale mănăstirilor grecești, prin slujbe dibace și folositoare, împlinite turcilor la vremi priincioase. Până într-atât izbutiră ei a-și face mână bună la turci, încât Împărăția le arăta a sa bunăvoință și a sa încredere, dându-le mansupuri și între-buinzându-i ca slujbași ai Bisericii, ca soli, ca vameși, ca dra-gomani și chiar, uneori, ca cârmuitori de ținuturi.

Grecii au avut pururea acel dar d-a fura inima și d-a cârmui pe nesimțite voința stăpânului lor; firea le este a se strecura pe la cei cu puterea și a le amăgi mințile printr-un farmec, care ar fi o netăgăduită predominare morală, de n-ar avea mai adesea o fățarnică slugărie drept mijloc și o mârșavă lăcomie drept țel.

Astfel, din vechile neamuri ale Împărăției Răsăritului, din Paleologi, din Comneni, din Rali, din Cantacuzeni, din Duci, care de mult se risipise ori trăiau tupilați prin sărăcăcioasele înfundături ale Fanarului, începură a se ivi lăstari scăpătate, care, uitând vechea fală a strămoșilor și râvnind, prin slugărie, la ocrotirea vizirilor, căștigară, cu acest chip, bogății însemnate, dobândind înrâurire în Divanul turcesc și căpătară chiar cinstiri de la trufașii lor stăpâni. Prin mijlocirea acestor oameni puternici, cu care se amestecase, în favoarea puțin cumpănită a turcilor, și mulți alți greci mai de rând, toate jeluirile, toate cererile creștinilor raiale sau înclinați cu osmanlăii, își luau un sfârșit mai repede și, de nu mai puțin costător, totuși mai puțin primejdios.

Doamna Chiajna, în prevăzătoarea-i îngrijire, cugetă a-și căpăta reazemul unor mai puternici dintre acei greci, și, închipuind mijlocul unei încuscriri, ceru prin carte patriarhu-lui Iosaf ca să-i caute doi juni din Fanar, pe care să-i facă gineri la două ale sale cocoane. Patriarhul era din neamul Paleologilor și avea un nepot de frate, june plăcut, mândru și bine învățat, anume Stamatie. Fără îndoială că lui îi hotărî unchiul de soție pe una din Domnițele române, iar pentru cealaltă, ca să-și facă tot cu acest prilej și mână bună pe lângă primejdiosul Mihail Cantacuzenul, patriarhul alege pe fratele acestuia, bătrânul și urâtul Andronic.

Mihail Contacuzenul, mână dreaptă a vizirului Socoli, era vameș mare al sărei și trăia în Anhal, pe Marea Neagră, un-de-și înălțase un palat ce nu-l ținea mai puțin de douăzeci mii galbeni; nimeni dintre greci n-avea putere ca dânsul, nimeni nu era mai temut, mai dăruit; nu se făcea patriarh, nici ar-hiereu în Biserica Răsăritului, care să nu-i dea lui mită; toți îl cinsteau cu numele de arhonta, iar turcii, minunați d-a sa dibăcie, îl poreclise și Șaitan-Ogli (Fiul Dracului), și cu toate că el obicinuia să călărească prin oraș pe o mușcoaică sau catârcă, cu veșminte nu prea falnice, opt ciohodari și ianiceri împărătești îl însoțeau pretutindeni.

Fratele acestui om însemnat, Andronic Cantacuzenul, care-și ținea casa în Pera, și Stamatie Paleologul, nepotul patriarhu-lui din Țarigrad, se sculară să plece în Țara Românească, ca pețitori ai fetelor lui Mircea.

Știrea sosirii lor răspândi o adâncă tulburare în sânul lui Radu Socol. Pe câtă vreme Domnița Ancuța, pe care el o iubea cu dragoste tăinuită, se arătase închipuirii sale singuratică și împresurată de neîntinatul vâl al nevinovăției, o nebiruită sfială - poate și o urmă de muștrare - îl oprise d-a pune un țel hotărât dorințelor sale și d-a destăinui îndelungata sa iubire; dar când i se înfipse în inimă temerea d-a vedea spulbe-rate de un necunoscut visele atâtor nopți fără de odihnă, când pricepu ce dor fierbinte, ce chinuri adânci ar lăsa în sufletu-i pătimaș răpirea iubitei sale de către un altul, el nu mai stătu un minut la îndoială, ci căută îndată prilejul d-a întâlni pe Dom-niță, d-a-i vorbi și d-a primi din gura ei, sau un cuvânt de mângâiere, o licărire de nădejde, sau osânda vieții sale viitoare. Câteva zile umblă el rătăcind prin curțile domnești, pândind minutul când să nimerească singură și fără de martori pe Domnița Ancuța.

Casele domnești din București se-nălțau pe povârnișul ma-lului stâng al Dâmboviței, printre bătrâne tulpini de sălcii, închise într-un larg pătrat de-nalte și țepene ziduri, care pe de o parte se afundau în apă, proptite cu largi căpriori de pia-tră, iar de celelalte trei părți, înconjurate cu șanțuri adânci, își arătau pe dinafară numai întinsa lor față netencuită și clădită cu straturi de cărămizi și de bolovani de piatră; la mijlocul peretelui din fața casei se afla poarta cu gang boltit, pe d-asu-pra căreia se înălța un turn pătrat, cu ferestru de meterez; iar dinaintea porții era o podișcă care, prin mijlocul unui scripete, se lăsa pe d-asupra șanțului și se ridica la vreme de primejdie; alte patru foișoare cu temelii întărite apărau colțurile întinsei împrejmuiri. Pe dinlăuntrul curții, niște lungi șiruri de clădiri cu tinde arcuite stau rezemate de acei înalți pereți și slujeau de locuințe sau odăi copiilor din casă, strejilor și slujitorilor domnești; apoi, tot în rând cu acestea, veneau grajdurile, am-barele și șoaprele cu toate tacâmurile de drum, subt îngrijirea comișilor și a șătrarilor; mai în laturile caselor domnești,

în care răspundeau printr-o tindă de scânduri, erau beceriile sau cuiniile și cuptoarele pităriei; în sus, mai pe deal, din dosul bisericii, jicnița cu toată zahareaua, și-n sfârșit, de-a lungul zidului ce se-ntindea pe malul gârlei, se adăposteau saielile cu vite și zalhanaua Curții domnești; căci toate trebuincioa-sele vieții cătau a fi prevăzute într-această cetățuie, așezată pe un loc șeț ce era apropiat de Dunăre și de primejdioșii-i mărginași, și lipsit de orice apărare firească.

Drept în mijlocul ogrăzii, d-a stânga bisericii lui Mircea, se aflau casele domnești, clădire pătrată, mare, aridică, cu ziduri late în poale și fără tencuială, purtând pe d-asupra lor un coviltir cu ceardac nalt și întins, un adevărat munte de șin-drilă. Catul de jos al caselor abia avea pe ici, pe colea câte o creștătură pe unde să intre aerul în beciurile-i boltite; de o parte numai, în fundul unei tinde întunecoase, se vedea gârliciul povârnit al pivniței, cu porțile-i de zăbrele; cu toate acestea, ferestrele catului de sus, mititele, lunguiețe și întărite cu vergele de fier și cu obloane ce se trăgeau în chepeng, erau cu mult înălțate de la pământ, astfel încât peretele rămânea gol și ne-ted mai până sub streășină. În dreptul porții, și d-asupra câtorva trepte de piatră, se afla ușa cu două canaturi de stejar, căptușite cu tinichele și legate cu druguri de fier; acea ușă se deschidea pe o scară de piatră, închisă între doi pereți și dreaptă, care ducea într-un pridvor, al cărui acoperiș sta rezemat pe stâlpi ciopliți din bardă, și d-a lungul căruia se întindea o laviță învelită cu rogojini și cu zăblaie. Pe urmă venea o tindă întu-necoasă în care da, de toate părțile, ușile deosebitelor încăperi, din care unele, lungi și înguste, cu o mică ferestruie în fund, lăcaș de odihnă pentru noapte, purtau numele de chilii, altele, mai întinse și mai luminate, erau sălile de adunare, cămărilor feluritelor dregătorii și odăile locuite de cămărași și de obștea curtenilor. Apoi, dincolo de tindă, se deschidea o largă sală, al cărei tavan de grinzi înnegrite se sprijinea pe două șiruri de stâlpi scobiți cu glafuri și cu flori, ș-al cărei fund, ieșit mai afară din peretele casei, ca un pridvor rotund cu parmaclac, era cu totul deschis; această sală, pardosită cu lespezi, loc de ospete și de danț în zilele călduroase ale verii, se numea horă și slujea întot-deauna ca loc de adăstare pentru cei ce voiau să intre la chiliile neamului domnesc, sau în sala spătăriei, unde era scaunul lui Vodă, sau în sacnasiul cu geamlac înaintat pe grinzi, care era obicinuită ședere a Doamnei și a femeilor sale. Toate aceste încăperi, precum și deosebitele băști sau cămări boltite, pur-tând o culă rotunjită pe d-asupra, în care se aflau, d-a rândul, paraclisul, haznaua sau comoara și patul domnesc, răspundeau toate în horă prin niște uși cu tocuri de piatră nalte și înguste, aduse sus în îndoit perghel, și d-asupra cărora se vedea săpat, într-o firidă, vulturul țării. Printr-acea sală se făcea toată sluj-ba dinlăuntru a familiei domnești; p-acolo putea cineva întâlni, trecând dintr-o odaie într-alta, pe Domn sau pe oricare altul dintr-ai săi.

Radu Socol ispitise mai de demult cum că fiicele Chiajnei, în fieșce dimineață, ieșind din chilia lor, treceau printr-acea horă ca să meargă în odaia cu sacnasiu, unde se adunau la lucru toate femeile Doamnei; el se socoti că minutul cel mai priincios spre a face Ancuței destăinuirea sa va fi acela; și-ntr-adevăr, într-una din zilele până să nu sosească în București pețitorii țarigrădeni, el se folosi de singurătatea sălii, prin care se strecura încetișor tânăra fată și, ținând strâns p-al său piept ce zvâcnea cu înfocare marama cea neagră, singurul martor al îndelungatei sale iubiri, el păși dinaintea Domniței și, cu buzele tremurânde, îi zise:

- Domniță! am cutezat într-o zi îngrozitoare să răpesc de pe capu-ți acest jalnic vâl. De atunci l-am păstrat, nesocotitul de mine, ca un zălog de scumpe, de dulci, de-ncântătoare nădejdi! Acum simt, vai! că visu-mi a fost o nălucă; raza ce a lucit câțiva ani asupră-mi se stinge și trebuie să intru iarăși în negura vieții-mi trecute. Primește, dar, înapoi acest drag che-zaș al amăgirii și al deșartelor mele dorințe.

Cu aceste cuvinte el întinse tinerei fecioare marama cea neagră; iar dânsa, al cărei fraged obraz se roșise ca pielița unei piersici dogorite de soare, ridică, senini, drăgălașii ei ochi albaștri, muiați într-o rouă de lacrimi, și, cu glas obidit și galeș, îi răspunse:

- Jupan Radule! dacă cu adevăr îți este atât de scumpă, de ce vrei oare să-mi înapoiezi acum o jalnică podoabă ce-mi aduce aminte plânsori trezite și-mi vestește poate răstriați viitoare? De mi-i crede, păstra-vei neagra-mi maramă până ce vei simți că ți-a pierit în inimă orice scânteie de nădejde.

Și-ndată, pare că s-ar fi temut d-o nesocotită mărturisire, ea pripi pasul spre ușa sacnasiului, lăsând pe Radu uimit de vesele gândiri, de o fericire lui încă necunoscută.

Apoi Domnița, intrând în cercul jupanițelor adunate, cu anevoie își putu ascunde tulburarea; în zadar se încercă a-și urma zilnicele-i lucrări, căci mâinile-i, reci și tremurânde, pare că pierduse îndemânatica lor agerime; nici fusul de sidef nu i se mai întorcea între degete, nici undrelele nu mai știau s-apeuce ștele împleticite, nici firul de mătase nu mai nimerea să-nșire mărgăritarele vărsate în poală-i; ci ochii ei căutau aiurea, la malurile înverzite ale Dâmboviței, la norii fluturatici de pre cer, pare c-ar fi vrut să încreadă acelor mângâioși și tăcuți prie-teni taina ce umpluse inima ei de fericiri și de temeri.

Muierile băgară în seamă această neobicinuită tulburare a Ancuței și începură să-și dea coate, privind-o cu coada ochiului, să se cerceteze una pe alta, prin semne, de pricina acestui neastâmpăr, să-și șoptească la ureche, zâmbind pe tăcute; dar o femeie a Doamnei Chiajne, care veni să poftească pe amândouă Domnițele din partea mumei lor, precurmă acele glumețe și clevetitoare bănuieli.

Ancuța tresări ca din visare; apoi, îndată se sculară amân-două, pline de-ngrijare, și, cu față smerită și supusă, intrară în bașca rotundă, cu pereții și pardoseala de piatră, unde le aștepta Chiajna, șezând pe un jeț înalt de stejar săpat, cu treaptă sub picioare, și alături cu o masă, pe a cărei învelitoare de hramă sta așezată, printre hrisoave pe membrană și printre felurite pitace domnești, pecetea cu care Doamna, neștiind, ca toate femeile române de pe atunci, a scrie, însemna numele său. Tot într-acea odaie era și patul Chiajnei, acoperit cu un macat de piei de urs, iar într-o scoabă, în perete, ardea o candelă de argint dinaintea sfintelor icoane.

Domnițele se plecară în fața mumei lor și, ridicându-și mâna de la pământ, îi sărutară dreapta și o aduseră la frunte, după vechiul obicei al țării; apoi se rânduiriă dinaintea ei în picioa-re, cu capul plecat la ascultare. Chiajna, rece, posomorâtă ca întotdeauna, le spuse:

- Fiicele mele! s-aveți în știre c-am găsit să vă căsătoresc pe amândouă; aștept acum curând să sosească ginerii voștri din Țarigrad, unde voi trebuie ca în scurtă vreme să-i urmați. Nu mă îndoiesc că veți ști pururea să vă purtați către soții voștri ca două domnești cocoane ce sunteți. Atâta vă spun!

Sora cea mare sărută de iznoavă cu supunere mâna Doam-nei și se găti să iasă; iar Ancuța, în vinele căreia tot sângele se sleise, se-ncercă măcar să scoată un suspin, dar ochii ei întâlnește căutătura strașnică a Chiajnei, în care sta tipărită o nestră-mutată hotărâre, și îi fu și ei nevoie d-a se supune în tăcere.

Însă o jale adâncă îi cuprinse toate simțirile. De ce voise soar-ta să-i arate, ca-ntr-o fulgerare, o viață fericită, și-apoi așa groaznic s-o amăgească? De ce, dintre toate mumele, pe dânsa, ființă blândă și dragăstoasă, să o dea ursita pe mâinile unei mume neîmblânzite? Cu așa mahnicioase cugetări își petrecea Ancuța zilele și nopțile, și inima-i obidită mereu suspina, și ochii săi întristați se topeau în lacrimi de foc.

Sosiră-n sfârșit în București ginerii greci. Unul, copilandru, tânăr, frumos, sprâncenat, cu mustața mică și neagră, cu ochi de femeie, cu părul încrețit, nalt, spătos și tras ca prin inel, ca unul din acei palicari muieratici, purtând fustanelă fâlfâindă și strânsă la mijloc, cămașă de filaliu largă-n mâneci și cusută cu bibiluri, colciaci și cepchen de filendreș stacojiu, numa-n fir și-n mărgăritare, fesul la o parte, iminei mici și roșii, și-apoi la brâu două lungi pistoale ghintuite, lucrate în Veneția, nu-mai cu sârmă de argint și cu sidefuri, și o pală de Taban cu apele negre pe țaiș și cu mâner de pietre scumpe. Acela era Stamatie Paleologul; el intră în Curțile domnești în săltăturile și în dezghinurile unui armăsăruș arăbesc ager și zglobiu, cu

părul vântat-rotat și cu o șiră de stele roșcate pe piept și pe spinare. Alături cu dânsul înainta pe un cal mai tihnit, dar încărcat cu grele podoabe, Andronic Cantacuzenul. Trupul aces-tuia, mărunț, neputincios și gârbovit, pare că d-abia purta capul său mare, pleșuv și cărunț, cu obarji spâni, zmezi și slabi; dar buzele-i subțiri și încrețite, ochii săi mici, vioi și pătrunzători, nările-i largi și neastâmpărate dovedeau acel duh sprinten și isteț, acea minte iscusită și dedată cu intrigile și cu batjocura, care sunt ca o însușire a neamului grecesc. Veșmintele sale-l arătau că este unul din naltii dregători ai Bisericii bizantine; în cap purta naltul calpac de hârșie fumurie cu fund de sera-sir; pe dânsul avea o hlamidă de sevaiu roșu, cusută cu palme de fir pe poale și încinsă d-a curmezișul, pe sub subsuori, cu un lat brâu sau omofor, semănat cu matostaturi în șatrang; iar d-asupra, o largă mantie de buhur alb cu ceaprazuri de aur și îmblănită cu jder, căci d-atunci începuse cazaclăii să aducă în Țarigrad scumpele blăni din Mosc.

Împrejurul lor stau grămădiți optzeci de călăreți turci, iani-ceri, spahii și ciohodari împărătești, unii cu înalta cucă din vârful căreia atârna pe șalele calului o lată pană verde, alții cu coif poleit și împodobit cu două aripi de curui, sau cu o coadă învoaltă de păun; purtând pe dâșii niște capoate de filendreș, de ghermesuturi și de felurite stofe, care îmblănite, care cusute cu fir; înarmați cu sulite de trestie din Hind, cu arcuri încordate, cu tolbe de săgeți veninoase, cu iatagane de Horasan și cu sănețe francești.

Tot norodul românesc, încă neînvățat cu falnicele podoabe ale Curții și ale Ordiei lui Suleiman, privea cu mirare acest măreț alai. Dar și mai mare fu mirarea când slujitorii descărcară de pe catări bogatele odoare sau daruri de nuntă ale pețitorilor greci; ici se vedeau sipeturi de sidif pline cu ghiordane, cu cercei, cu lefturi de smaragduri, de balașuri, de rubini, de zam-firi; pline cu pahtale de aur și de matostat, cu colane și cu sponciuri de mărgean și de mărgăritare, cu surguciuri de briliant; mai colo boccealâcuri de stofă cu așternuturi de agabaniu, cu primenele de borangic și de filaliu, cusute cu bibiluri, cu gev-rele și cu brânișoare de beteală, cu feregele și binișuri de bu-hur, de cânăvăț și de sevaiu, cu blănuri de jder, de răs și de samur, cu gearuri și cu taclituri turcești; mai dincolo, lăzi cu covoare de Ispahan, cu oglinzi de Veneția, cu buhurdaruri pline de scumpe miresme de Hegias, cu apărători de pene, cu fele-gene de smalt, cu zarfuri de sârmă, cu tipsii, lighene și ibrice de argint, cu cohale de cleștar de munte, cu linguri de fildeș săpat și cu felurite alte bogății, care, de prin toate țările, le aduceau venețienii, armenii și evreii, în Țarigrad.

Toate aceste minunate daruri precum și chipul plăcut al lui Stamatie, lesne fermecară mințile Domniței celei mari; dar Ancuța, sârmana, sta nesimțitoare, sau, mai bine, vedea cu groază apropiindu-se minutul logodnei sale cu Andronic, ce-i insuflase numai ură și frică. Cu toate acestea, ceasul cel groaznic sosi. În biserica domnească se gătise, pentru aceeași zi, serbarea amânduror nunțile; patru cununii erau așezate pe sântita masă, și nunii, cu patru făclii, înconjurară d-o parte o pereche veselă și potrivită, de cealaltă, două ființe ce semănav una cu alta cum seamănă cruntul junghietor cu jertfa-i nevi-novată. Slujba se-ncepuse, și Ancuța, galbenă și plânsă, abia se ținea pe picioare, când, din gloata adunată în biserică, un tânăr, împins ca de furia deznădăjduirii, se repezi în cercul nuntașilor și, ridicând pe d-asupra unei făclii un vâl de zăbranic negru, îi dete foc, strigând: Piei, amăgita mea nădejde! O vâlvoare de foc se-nălță în bolta bisericii, ș-apoi o ușoară cenușă căzu pe masa cununiiilor.

Ancuța cunoscuse într-acel tânăr pe Radu și scoțând, din pieptu-i sfârâmat, un strigăt de durere, ea căzu jos, leșinată.

Această împrejurare rămase de toți neînțeleasă; pe Ancuța o ridicară pe brațe, și slujba se urmă cu grabă. Amândouă Domnițele erau măritate și, mai înainte ca să-și ridice casele și să se pornească cu soții lor la Țarigrad, câteva zile veselii și sărbătorile se urmară în popor. Turcii își arătau măiestria lor în jocul geridului, nimerind țelul cu sulita azvârlită din fuga cailor; apoi românii își încercau puterile la trântă și la luptă dreaptă, apucându-se cu brațe vârtoase de mijloc, opintin-du-se, smuncindu-se, învârtindu-se și-n sus și-n jos, și-n dreapta

și-n stânga, până ce unul dovedea și, izbind pe protivnic la pământ, îl punea în ghenunchi dinainte-i. Pehlivanii arapi și hindii, ce-i aduseseră din Țara Turcească, făcuseră și ei feluri de năzdrăvăni și de jocuri minunate și nevăzute locurilor noa-stre; unii săreau în văzduh, cu capetele în jos, peste opt bivoli puși în rând; alții călcau cu iuțeală pe o fâșie de tulpan întinsă, fără d-a se cufunda, iar unul, mai ales, schimba în tot chipul o căciulă, care, când o arunca pe pământ, pe loc se prefăcea în feluri de căciuli deosebite. De acolo a și ieșit vorba românească Altă căciulă!, când vrea omul să zică că s-a schimbat starea de mai înainte a unui lucru.

Apoi seara se aprindeau prin piețe focuri mari de paie și zicea mereu tubalhanaua turcească, de juca norodul; și uneori slujitorii slobozeau în mijlocul gloatei câte o vulpe cu coa-da muiată în păcură aprinsă, de fugea lumea încotro putea, și muierile, speriate, se îmbrânceau și alergau țipând; iar bărbații, slobozind mereu pistoale și desfundând la buți cu vin, chiuiu și benchetuiu, și se veseleau cu cântările cimpoaielor și cobuzelor muntenești și cu dibelele lăutărești.

În scurt, astfel se petrecea aici la noi cununile cocoanelor Doamnei Chiajne cu Stamatie Paleologul și cu Andronic Cantacuzenul, amândoi coconi țarigrădeni.

III FUGA

Câteva zile după nunțile Domnițelor lui Mircea Vodă, Stamatie Paleologul purcese în grabă la Țarigrad cu soția sa; iar noul lui cumnat, Andronic Cantacuzenul, fu silit să mai zăbovească, căci chiar din seara cununilor, tânăra sa mireasă încă nu-și venise în simțiri; dar presupunând că vremea va potoli necunoscuta ei patimă mai bine decât leacurile vracilor, grecul, bănuitor și întărâtat, smulse pe biata Ancuța din zadarnicele îngrijiri ale jupanițelor curtence și, cu tot alaiul, cu toată zestrea ei, purtată în zece care, el trecu la Rusciuc.

În seara când rămaseră să măie într-acea cetate, Domnița izbuti ca bărbatul ei să-i lase, drept locuință, un chioșc învecinat cu casele unde ei conăcise. Acest chioșc de lemnărie, lucrat numai în cafasuri și în săpături de chiparos și de iasomiu, pardosit cu lespezi de marmură sângerie și împodobit cu toate trebuincioasele smălțuite cu sidefuri, era așezat pe o coastă surpată, dar nu prea înaltă, a Dunării; prin vergelele încrucișate ale ferestrelor vederea se întindea peste toată lățimea râului. Acolo, Domnița Ancuța, singură și cuprinsă de o jale adâncă, cu inima sfâșiată, cu fața ofilită, plângea amar cruzimea soartei sale; noaptea era înaintată, și lacrimile-i curgeau fără încetare, căci de mult somnul fugise dintr-ai săi ochi; dar, cu încetul, fruntea-i obosită căzu pe a sa poală, trupu-i, slăbit de atâtea suferințe, parcă se cufundă de sineși; o piroteală a minții, o mpăienjenire a ochilor începură a o cuprinde, când deodată i se păru că aude, ca într-un vis mângâietor, un glas depărtat ce cânta cu viers tânguios aceste duioase cuvinte:

- Frunza-i verde, apa-i lină,
Ș-al meu suflet tulburat,
Luna vars-a sa lumină,
Dar mi-e gândul înnorat.
Unde merg, în orice parte,
N-am nimica de dorit;
Visele-mi au fost deșarte;
Ce-am iubit m-a amăgit!

Ancuța se trezi din aromeală; glasul părea că se apropie; ea sări la fereastră. Printre zăbrele văzu luna plină colindând repede fața senină și albastră a cerului; pe Dunăre scânteiau

razele ei răsfrânte în mii de talazuri; departe, încolo, un pes-car turc trăgea la edec, în tăcere, caicul său încărcat; la poa-lele chioșcului, codobaturile, acele rândurele de apă cu lungi pene albe în coadă, se așterneau, în zborul lor iute, pe fața apei, ș-apoi iarăși se ascundeau în cuiburile lor găurite ca niște urloaie într-acea coastă râpoasă. În repaosul nopții se auzea numai clătirea undelor ce se izbeau încetișor de mal și susurul alene al vântulețului de vară. Peste puțin ochii Ancuței zăriră o luntrică ce-nainta despicând valurile; un bărbat, cu veș-minte negre, ședea într-însa. El începu din nou să cânte cântarea sa de adineauri:

- De-mi lucește luna-n cale,
De-mi e vântul cu noroc,
Ea n-alină a mea jale,
El nu stinge al meu foc.
Dar iubita mea să vie,
Să-mi șoptească:
Te iubesc! Ș-atunci inima-mi re-nvie
Într-un rai dumnezeiesc!

Nu mai era îndoială! Acel vâslaș cutezător era Radu; acel glas plin de mâhnire era al lui!

Fericirea, în culmea sa, e nesocotită adesea ca și deznă-dăjduirea. Ancuța găsi în slabele-i mâini destulă putere ca să sfârâme zăbrelele de lemn ale chioșcului. Radule!! - strigă ea cu glas pătrunzător și sări pe fereastră. Din norocire, câțiva stânjeni numai erau până jos; Ancuța, cu cosițele-i plăvițe răsfirate, învelită numai într-o ie subțire și într-o fustă de albă mătase, căzu pe nisipul jilav și moale al prundului.

Radu sări-ntr-o clipă pe mal, trase capul luntrei c-o mână vârtoasă pe uscat, ridică c-un braț puternic mlădiosul mijloc al tinerei femei, și, cu scumpa lui sarcină pe brațe, săltă iute-n luntre; apoi, îmbrâncind tare țarmul cu vâsla, câteva voinicești lovituri de lopată avântară micul vas departe de coastă. Ancuța, tulburată, uimită d-atâtea vii și felurite simțiri, rămăsese pitu-lată în fundul luntrei, cu capul rezemat de pieptul Radului; trupul ei tremura ca frunza; brațele-i stau încrucișate p-al său sân ce zvâcnea cu iuțeală, sub ușoara-i ie de borangic; glasul i se curmase și, uneori numai, cu o zâmbire îngerească pe buze, un suspin întrerupt se revărsa din adâncul inimii sale pline, și lacrimi, ca mărgăritarele, picurau dintr-ai săi ochi inundați d-atâta fericire.

Luntrea ajunsese în albia mare a Dunării și, cu Radu la cârmă, se strecura ușor, furată de undele repezi, ce se goneau și se îmoldeau cu vuiet amortit; o suflare răcoroasă zbârlea fața apei și legăna încetișor înaltele catarturi ale șaicilor ce se vedeau albind în depărtare cu pânzele lor umflăte; razele lu-nii se răsfrângeau, cu vii licuriri, pe culmea nestatornică a valurilor, răspândind pe cer și peste râu o dulce lumină ce se îngâna cu negreala malurilor depărtate. Pe ostrovul învecinat, un stol de babețe stau adormite și, uneori numai, câte o strajă de noapte din ele, întinzându-și aripile trunchiate și căscând în sus ciocul ei cu gușă adâncă, scotea un țipăt ascuțit, de răspundea malul dimpotrivă, iar lișițele, speriate, se dau afund și se ascundeau în stuful și în papura de pe mal. Apoi iar toate se astâmpărau, și o șoaptă de taină se răspândea împrejur.

Într-acea liniște a firii, Radu ridică vâslele pe d-asupra ape-lor, și ochii săi se lăsară cu dragoste asupra Ancuței; dar, în căutătura ei, el întâlni atâta bucurie, atâta încredere, încât brațele-i o strânsesă cu încântare de al său piept, și buzele lor, pentru întâia oară, se lipiră într-un dulce sărutat!...

O! dezmiardare nespusă a celui dintâi sărutat pentru două tinere inimi ce de mult se doresc! Cine va putea oare să te descrie? Cine va cuteza să cânte acel cântec de izbândă? Cine va ști să spună câte simte firea omului într-acele singur minut al vieții, când fericirea

covârșaste toate celelalte simțiri? Nici sărutarea blajină a mamei pe fruntea pruncului său adormit, nici îmbrățișarea frățească a robului scăpat din robie, nici mândrul zâmbet al învingătorului, în ceasul biruinței, nu pot cuprinde sufletul cu un farmec ca acela, lipsit de griji și de muștrare, de râvniri și de trufie!

Radu întrerupse tăcerea.

- Ancuțo! zise el, nu știu de sunt alți oameni mai dedați cu fericea; dar pentru mine ceasul acesta e mai presus de câte aievea mintea-mi a visat! Toată viața-mi până acum am trăit-o în amărăciuni; deunăzi, în sfârșit, mă simții cufundat ca într-un nor întunecos, și un vârtej viforatic mă-mpinse ca să mă iau după urmele tale. Ziceam în mine: Ce-mi mai este bună viața?... Singur, sărman, lipsit de părinți, de rude, de prieteni, care să prinză milă de mine, lumea îmi e pustie. Oriunde nu va fi dânsa, eu nu am pe nimeni! Să pas deci pe calea unde a trecut ea, să calc în urmele-i deșarte și, fiindcă soarta a venit-o a altuia să fie, ca cel puțin doru-mi, ca un fum cuvios de tămâie, pretutindeni, să se înalțe la dânsa!... Ancuțo! tu ai prefăcut acel nor în soare de lumină! Tu ai deșteptat în sufletu-mi o viață necunoscută! Tu ai reînviat inima-mi ofilită! Tu ești îngerul mântuirii mele!

- Radule, răspunse Ancuța cu glasul înecat de lacrimi de bucurie, din tot sufletul eu te iubesc! Mai mult d-atâta eu nu știu să-ți spun; dar un viers tainic șoptește de mult în mine și-mi zice că viața cu tine-mi va fi dulce, că numai cu tine aș voi să mor!

În vremea acestor drăgăstoase vorbiri, prin care fericirii ti-neri își împărtășeau păsurile și dorurile inimii lor, cursul râului furase luntrea și o împinsese cu repeziciune până la gura acelei strâmtoni prin care apele albiei celei mari se revarsă cu vol-bură în matca mai îngustă a țărmlui românesc, tocmai la capul Ostrovului Mocanu. Într-acel loc, unde apele se-nvrăjbesc și se sfredelesc în adânci vârtejuri, vasul începu a șovăi, clătinat pe înalte talazuri, care se izbesc și se afundă cu un urlat întărit. Acea șuierătură spăimântătoare a valurilor, acele mișcări furtunoase ale luntrei, înfricoșară pe Ancuța; stăpânită de o nespusă groază, ea deodată își aruncă brațele după gâtul lui Radu și, strângându-se de pieptul lui, înălță ochii către cer și rosti cucerită această rugă:

- Doamne! Doamne! fii cu îndurare! scapă-ne zilele! Fie-ți milă și nu voi să pierim în ceasul cel mai norocit al vieții noastre!

Radu puse în grabă mâna pe vâsle și, spărgând cu putere sila talazurilor, el se luptă voinicește pân-ce mica sa luntre, ocolind prăpăstiile, săltând ușurel pe d-asupra valurilor, scăpând ca prin minune din mii de nevoi, izbuti să iasă din primejdioasa strâmtoare. Atunci ea începu iarăși să plutească mai lin pe albia stângă a Dunării. De acolo se zăreau, în susul apei, zidurile cetății Săn-Giorgiu, care, din ostrovul său înălțat, apăra orașul Giurgiului; iar înainte, pe limanul șat al Smârdei, licura un foc de paie. Radu cunoscuse într-aceea semnele bătrânului său slujitor Bănică, pe care-l lăsase la mal. El cârmii într-acolo, și, grăbind lopătarea cu ale sale brațe vânjoase, cărora și dragostea le dase o nouă tărie, micul său vas, ce în câteva ceasuri de plutire trecuse toată întinsă Dunărea decindea, sosi în sfârșit la malul dorit, tocmai când luna scăpata, gonită de luceafărul albicios al dimineții.

Bănică, care de mult ducea grija stăpânului său, alergă cu veselie ca să-l întâmpine; două șiroaie de lacrimi curgeau pe obrajii lui când văzu pe Radu sărind sprinten pe uscat. Sărmana bătrână și credincioasă slugă, care-l crescuse din a sa pruncie, îl îmbrățișa, îi săruta mâinile, râdea, plângea, își făcea semnul crucii, nu știa cum să-și mai arate bucuria, cum să mai mulțu-mească lui Dumnezeu.

- Bănică, îi zise Radu, de mă vezi tu acum cu viață,

Domniței Ancuței să-i aibi mulțumire; dânsa mi-a fost mân-tuirea. Să-ți fie de aci înainte, ca și mie, stăpână!

Bănică sărută cu recunoștință mâinile Ancuței, și apoi, cu mirare, începu să întrebe:

- Dar cum? Ce fel s-a întâmplat...? Radu-i curmă vorba:

- Nu e acum vremea pentru cercetări. Vorba multă, sărăcia omului! Să ne grăbim să fugim, căci zorile se revarsă și ar putea să ne dea în urmă.

- Dar, vai de mine, stăpâne, șopti bătrâna slugă, în min-tea căruia bucuria se prefăcuse acum în smerită îngrijire di-naintea unei fiici de Voievod, cum o să poată umbla Domnița călare?! Noi avem numai doi bieți călușei... și-apoi încotro să ne ducem?...

- Încotro?! Mai întrebă?! La noi acasă, la Motru, răspunse Radu.

- Ce gând ai, stăpâne? adăugă Bănică, apoi e biată casa noastră de la Motru după potriua unei fete de Domn?

- Ancuța, moș Bănică, nu pune preț la zădărniciile falei. D-acum înainte averea ei, ca și a mea, stă numai în inimă. Ne iubim; ce ne pasă nouă de sărăcie? Așa e, dragă Ancuțo?

- Unde voi fi cu tine, Radule, acolo voi fi și fericită! Tânărul Socol sărută dulce pe a sa iubită, și încălecând voinicește calul său unguresc, el așternu bunda sa pe oblâncul șeii, ridică în brațe pe Ancuța și o așeză d-a curmezișul, rezemând-o de al său piept. Bietul Bănică, neputându-se încă bine dumeri, ridică cu mirare sprânceana, dete din umăr, și-apoi, mormăind: Vezi, Doamne, ce-s tinerețele la om!, încălecă și dânsul pe mărunțelu-i bidiviu și se luă în fuga mare după fericii tineri ce se depărtase în treapătul calului.

Călătoria fu lungă și ostenitoare. Dar cine nu știe câte poate junețea și iubirea adunate la un loc! Ei umblau mai mult noap-tea pe răcoare, tot prin căi pustii și lăturalnice, ferindu-se a deștepta băgarea de seamă a drumeților și a locuitorilor; dar în cale, precum și în conacele lor, alese tot sub veselul frunziș al pădurilor, câte dulci și drăgăstoase vorbiri! câte visuri de fericire plăsmuite! câte neprețuite și încântătoare dezmierdări! Astfel, după mai multe zile de călătorie, sosiră ei în valea Motrului. Râul cu apele sale galbene curge pe o matcă de lut năcleios, ocolită cu un desiș de verdeață: acolo salcia pletoasă, socul mirositor, alunii mlădioși, arțarii cu pojghițe roșii, carpenii stufoși, salba moale și teii cresc amestecați cu falnici jugaștri, cu plopi nalți și subțiri, cu anini ușurei, cu ulmi albicioși, cu sângeri pestriți, cu corni suciți și vârtoși. Printr-acel hățîș fe-lurit de arbori ce se-ndeașă și se-mpletecesc, mierlele și pițigoii șuieră și ciripesc, săltând din ramură în ramură, iar pe vârful copacilor turturele sure și porumbei sălbatici se-ngână, în vreme ce prigorii cu pene albastre chiuie mereu în zborul lor neastâmpărat.

Un drum îngust și mlăștinos străbate acea luncă înveselită și duce până la vadul Motrului, dincolo de care se vedea curtea lui Socol. Acea locuință, odinioară îmbelșugată și zgomotoasă, era acum pustie și cu totul sălbătică; pe zidul de-mprejmuire, acum muced și învechit, se întinsese lungi ramuri de iederă stufoasă; streășina porții, învelită cu blăni putrezite de stejar, se acoperise cu mușchi. Înlăuntru curții buruiana crescuse naltă, și abia se mai zărea în fund o groapă adâncă și mare, astupată p-alocurea cu surpături de zid, printre care răsărise boziile și bălăriile; - atâta mai rămăsese din falnicele case ale vornicu-lui Socol, pe care Mircea Vodă poruncise să le doboare la pământ! Mai în lături era o colibă învelită cu șovar, în care trăiau doi-trei rumâni scăpătați, singurii slujitori rămași la curtea boierească; în preajmă, sub niște vechi tulpini de nuci, cu crăcile pe jumătate arse și uscate, erau aruncate obezi de roate, juguri de car, ghizduri, doage și alte unelte de joagăr, cu care își câștigau pâinea acei sărmani muncitori. De altă parte, câteva înguste brazde de fasole, de praz și de legumă; mai ici, un coșar în care se adăposteau seara puține vite de hrană ce pribegeau ziua pe malurile gârlei; mai dincolo, o șiră de paie și niște căpițe de fân. Prin iarba naltă și deasă alergau și se jucau câțiva copoi, și o potecă strâmtă, cât trece omul cu pi-ciorul, străbătea de la poartă până în băătura locuinței stăpâ-nului. Aceea era singura clădire de zid rămasă în curte; era un turn nalt și îngust, cu ferestre mici și nepotrivite, având jos o porțiță boltită, căreia îi slujea de prag o piatră de moară cres-tată în două. Pe dinăuntru, o lungă scară învârtită, cu trepte mici de piatră, da intrare, la deosebite caturi, în niște chilli pardosite cu cărămizi, din care abia două mai erau de locuit. Într-una, sus, șezuse Radu, și în cealaltă, mai aproape de ușa inrtării, credinciosul său Bănică. Acel turn, așezat în vecinătatea porței, purta

numele de chindie, căci fusese odinioară, pe când se înălțau mărețe casele vornicului Socol, locul de streajă, de unde, ca și în curțile domnești, se vestea cu tobe și cu surle ceasul înserat al chindiei, când toți oamenii casei se adunau la cină, și porțile ogrăzii se închideau.

Ajungând în acele locuri sălbătice și despuiate, Ancuța nu simți cătuși de puțin acea compătimitoare mâhnire ce mai adesea sărăcia însuflă chiar și inimilor miloase trăite în belșug; ea încă se bucură de liniștea acelor pacinice țarmuri, și înda-tă-și însuși într-însele toate visele sale de norocire. Deci viața ei, ca și a Radului, se strecură de atunci ca într-un șir de dulci și netulburate plăceri. Zilele treceau ca un zâmbet, nopțile ca un farmec! Era o fericire de acelea pe care soarta dușmană nu le dăruiește pentru multă vreme unor inimi de muritori!

Să ne întoarcem acum iarăși în cercul viforos al luptelor și-al intrigilor politice.

Andronic Cantacuzenul, amărât și înfuriat de fuga fără veste a soției sale, alergase drept în Anhial, la fratele său Mihail, ca să-l înștiințeze despre crunta necinste ce i se făcuse în Țara Românească. În pizmașa sa mânie, fericirea lui Stamatie i se părea o batjocoritoare umilire, pe care sufletul său trufaș nu o putea mistui. El însuflă puternicului său frate zavistosu-i ne-caz și-l făcu părtaș călduros la a sa răzbunare. Mihail Cantacuzenul nu era om în mintea căruia să se șteargă lesne o înfruntare; deci el se sculă în grabă, se repezi turbat în Țari-grad, unelti mii de tainice intrigi, iscodi mii de pâri mincinoase, și apoi dete în genunchi la vizirul Socoli, cerând mazilirea neamului domnesc din Țara Românească și depărtarea din scaunul păstoresc a patriarhului Iosaf. Bietul acest bătrân, pârât pe nedreptate și tras în judecată dinaintea soborului pentru niște vini fără de temeii, fu gonit cu necinste din patriarhie și muri ascuns într-una din mănăstirile Muntelui Atos.

Din partea însă a familiei domnești, Cantacuzenul întâmpină o mult mai vie împotrivire. Chiajna își câștigase apărători chiar în sânul seraiului împărătesc; solul ei cercase mai din vreme Porțile și mituise pe mai mulți din înalții dregători. De aceea și noul Sultan, Selim, nevoind să strice voia nici unuia din ai săi puternici viziri, hărăzi lui Mahomet Socoli carte de mazilie pentru Pătru Vodă Șchiopul și, totdeodată, lui Sinan și lui Mustafa, apărători vânduți ai neamului Mirceoaei, le dăruie firman de domnie pentru Alexandru, al doilea fecior al Chiajnei.

Tot Chiajna era mai tare! Îngâmfată d-această nouă biru-ință, ea socoti vremea numai bună pentru o nouă și desăvârșită lovire asupra boierilor răzvrătitori; urmând dar pilda de curând dată de către Domnul Moldovei, Alexandru Lăpușneanu, ea adună la un ospăț pe Radu, logofătul din Drăgoiești, pe Mih-nea din Bădeni, feciorul lui Udriște vistierul, pe Toader de la Bucov, pe Vladul Caplei, pe Pătrașcu, pe Calotă, pe Stan, fe-ciorul Drăgulețului, pe Radu stolnicul din Boldești, și le tăie capetele. Îndată apoi porunci de trimiseră la banul din Craio-va, la ispravnici și la vătașii de plaiuri, ca să prinză, ori morți ori cu zile, pe mulți alți boiarini de price, printre care era so-cotit și Radu, feciorul vornicului Socol, de peste Olt.

Cu aceste împrejurări se petrecuse câtăva vreme; lunile ve-sele ale verii fugise, luând cu sine jocurile pe verdeață și plimbările noaptea pe lună, și acea mițumire sufletească ce naște din razele mai călduroase ale soarelui, din mirosul balsămat al pajiștii înflorite, din miile de neprețuite daruri ale rodirii. Omul, ca firea, zâmbeste cu soarele, se-ntunecă cu norii, s-alină cu seninul, se tulbură cu furtuna; fiește schimbare a naturii are un răsunset în inima sa; fiește frunză ce cade îngăl-benită toamna, lasă un dor în sufletu-i întristat.

Așa și Radu cu Ancuța, înstrăinați de lume, d-ale ei veselii, dar nu și d-a sa răutate, trăiau acum într-a lor cetățuie pustie, purtând dorul frumoaselor zile trecute și mângâindu-se cu nădejdea primăverilor viitoare.

E tristă și urâtă iarna la țară, când crivățul viforos urlă peste câmpii, când norii sau ceața întunecă cerul, când ploile reci des-fundă pământul, când țarina-i goală și năpustită, dumbrava uscată, și plugarul trândav. Apoi, în lungile nopți de iarnă, ce întunecime plină de groază! ce de șoapte fioroase! Vântul vâjâie și geme ca niște jalnice glasuri ce plâng din

depărtare; ploaia izbește cu o întărită stăruire în pereții și în ferestrele casei; oblonul se clatină și scârțâie pe țâțânile-i ruginite; focul bubuie și trosnește în cămin, și, uneori, o pasăre de noapte, gonită din adăpostul ei de o suflare mai viscoloasă a crivățului, își ia zborul, scoțând un țipăt sfâșietor și tânguios. Într-acele văietări ale firii, mintea de sineși se pornește pe cugetări mahnicioase; închipuirea-și plâsmuiește vedenii cobitoare, și tot ce e mai trist în viață, toate răstriștile trecute, toate temerile viitorului se răsfrâng, ca umbre sângerate, în oglinda întunecată a inimii.

Într-una din acele seri furtunoase, Radu ședea cu Ancuța, amândoi tăcuți și duși pe gânduri; un foc de surcele vâpăia pe vatră, revărsând o lumină roșatică în chilie; d-a lungul zidului se-ntindea un pat acoperit cu velințe vărgate de țară; d-asupra era o mescioară albă, rotundă, și, alături, o laviță îngustă de lemn, pe care ei ședeau; dar în perete strălucea o bogată icoană îmbrăcată cu argint. Pe dânsa era înfățișat, cu asprul condei al zugravilor strămoșești, chipul Maicii Domnului ținând sfântul său prunc pe brațul cel stâng. Luciul înnegrit al vopse-lelor, trăsurile uriașe și nemlădiute ale obrazelor, fețele lor în-gălbenite, ochii lor mari și întunecați, în sfârșit, acel cerc de lumină ce le împresura, la un ceas așa înnoptat, făcea să nască în inimă o sfiată și cuvioasă îngrijare.

Privirea Ancuței se ațintise cu smerenie d-asupra icoanei, iar tânărul Socol, în sufletul căruia se deșteptau acum, una după alta, toate nenorocirile vieții sale trecute, tresări ca d-un fior, își lăsă fruntea pe mână și, cu glas obidit, întrerupse tăcerea.

- Dragă Ancuțo! zise el, vezi tu această sfântă icoană?... Ea în veci a fost martoră la răstriștile casei noastre; cu dânsa am împărțit toate mâhnirile mele... Odinioară, niște ciobani ce pășteau turmele noastre de oi departe, în munții Vâlcei, au găsit-o, zice, într-o veche tulpină de stejar, și-au adus-o la tatăl meu. El, sărmanul, o primi ca o veste bună, ca un semn de noroc; dar chiar în ziua aceea, silit de dușmani să-și lase casa, pe o groaznică vreme de furtună, el apucă drumul pribegiei și muri pe țarmuri depărtate... Țărâna să-i fie ușoară!... Rămă-sesem, cu mama, doi copii, o surioară și eu, hrăniți la masa străinilor; dar acei oameni fără de milă, la care bietul tată ne lăsase, crezându-i că-i sunt prieteni, îndată ce veni știre despre moartea lui, ne opriră mult-puțină stare câtă mai aveam și ne goniră de pe pragul lor, săraci și despuiți. Din toate averile noastre, ei ne lăsară numai această icoană, ce, în nelegiuita lor credință, n-avea nici un preț... Ce poate face o biată muiere singură, departe de țară, de rudele ei, cu doi copii pe brațe?... Eram încă tânăr de ani, p-atuncea, dar vârsta nu mi-a cruțat nici o amărăciune!... Pe biată mama o văzui zăcând, în luptă cu boala, și mai vartos cu frica d-a ne lăsa fără sprijin pe lume; în sfârșit, biruită d-atâtea suferințe, într-o noapte îngrozitoare ca aceasta, își dete, sărmana maică, sufletul. Eram în genunchi la patul ei de moarte, și în față-mi lucea tot icoana aceasta!...

O viforoasă șuierătură a vântului, ce clatină cu vuiet înveli-toarea și ușile turnului, îi curmă povestirea. Ancuța se strânse mai aproape de dânsul; amândoi își făcură semnul crucii, și Radu urmă:

- Apoi mai trecu vreme, și soră-mea ajunse în floarea tinereții; blândă și gingașă copilă! Începusem să aflu într-înșea o inimă ce-mpărtășea și mângâia a mea jale din vremi adu-nată. Dar într-o zi - vezi cât îmi era ursita de dușmană! - mă dusesem cu alți tineri să ne încercăm, în câmpie, la jocuri de arme; eram în Ardeal, și tovarășii ce mă chemase la acea sărbătoare erau, cei mai mulți, feciori de nemeși unguri... Unul dintr-înșii (Iadul să-i muncească sufletul de trădător!) răpi în lipsă-mi pe scumpa mea surioară și fugi cu dânsa. Când mă întorsei seara acasă, pretutindeni era întuneric; furtuna urla cu turbare. Chemai! dar nu-mi răspunse nimeni. La lu-mina unui fulger, văzui odaia pustie, și în față-mi lucea tot icoana aceasta!...

Ușa chiliei se deschise cu zgomot și Bănică intră repede și speriat.

- Stăpâne, zise el, o ceată de oameni ne-a înconjurat toată curtea. Nu știu, hoți fi-vor, sau alți făcători de rele, dar, după numărul și armele lor, nu s-arată să fie cu vreun cuget curat.

Un glas s-auzi strigând d-afară:

- Deschideți poarta la oamenii domniei! Bănică se plecă pe fereastră și răspunse:
- Păsați-vă în cale! N-avem aci loc de găzduit! Însă Radu vru să-l oprească:
- Ci taci, moș Bănică; or fi călători și i-a apucat noaptea pe drum. Nu voi, cât îi de săracă, să-mi fie casa închisă la cei nevoiași. Mergi de le deschide.

El încă bine nu sfârșise, și un glonț de săneață reteză peretele de lângă fereastră. Atunci s-auzi o larmă de oameni ce spărgeau porțile și năvăleau cu grămada în curte. Radu scoa-se al său paloș, și sluga puse mâna pe o pușcă.

- Acum, fătul meu, ori cu viața, ori cu moartea! Domnul să ne ajute! spuse bătrânul Bănică.

Tâlharii, într-această vreme, ca să-și facă lumină în curte, dedese foc la șira de paie ce zbură cu flăcări spulberate de vânt; ei sparseră porțița chindiei și se urcau unul după altul pe scara învărtită. Bănică trase cu pușca și răsturnă pe cel din frunte, dar o mulțime de panduri bănești, călcând peste trupul tova-rășului mort, se repeziră cu săbiile goale asupra lui, și bătrânul slujitor căzu înjunghiat pe pragul ușii.

Ancuța sta îngenuncheată dinaintea icoanei. Ostașii năvăliră în chilie, zbierând cu turbare:

- Pe dânsul, copii! dați de tot!

Paloșul Radului zbură un minut, făcând roată împrejur-i, dar săbiile și lăncile îl înconjurau. Străpuns de toate părțile, arma îi pică din mână, și el căzu mort la pământ. Groaznic fu țipătul Ancuței când ea se aruncă peste trupul sfâșiat al iubitului ei!

Un nor de fum umplu chilia; vâlvori de foc ieșeau pe gura vetrei, și grinzile trosneau, scăpărând țandări înflăcărate. Atunci icoana cea mare căzu din perete cu un răsunset lung și tânguios!

Vântul aruncase paie aprinse pe învelitoare, și focul încin-sese de toate părțile turnul. Pandurii se îmbrânceau și se ros-togoleau pe scară, cu țipete și cu zgomot, cătând să scape din primejdia pojarului; ei fugeau care încotro găsea loc de fugă.

Toată noaptea arse chindia lui Socol; în murgul zorilor, o șiră de scânteie încununa a sa creastă, care și ele se stinseră, una după alta. Câteva zile însă mai în urmă, clădirea surpată încă fumea.

IV PUSTNICA

După ce Poarta turcească mazili din domnia Țării Românești pe Pătru Șchiopul, acest domnesc cocon, adus în Țarigrad, fuse pus în lanțuri și trimis surghiun la cetatea Conia din Anadol; dar maică-sa, îngrijată, alergase curând în urma lui și, cu mâinile pline de aur, ceruse înapoi pe fiul ei cel robit. Patruzeci mii galbeni (afară de tot atâția ce adusesse drept haraci al țării), împărțiți pe la viziri și pe la curtenii de toată mână, scăpară zilele amenințate ale lui Pătru; dar un lucru, mai ales, întoarse spre dânsul voia vegheată a Sultanului, adică mărinimoasa predare a unei comori de o sută treizeci mii galbeni, care se dovedise adunați și puși la păstrare de neamul domnesc al Țării Românești. Împăratul se milostivi și hărăzi zece mii dintr-înșii bătrânei Doamne; iar pe coconul ei îl opri în Țarigard cu leafă din haznaua împărătească, și preste câteva luni îi mai adăugă și douăzeci aspri tain pe zi.

Cu atâta însă nu se mulțumea Chiajna; având un fiu pe scaun, ea sârgui să-i agonisească și celuilalt domnia vecină a Moldovei, de care se folosea pe acele vremi un Ioan Vodă, venetic armean, pururea învrăjbit cu turcii; drept aceea, nu puțin lucra dânsa la pâra și la osânda lui Ioan Vodă. În sfârșit, la anul 1574, ea izbuti, prin uneltirile sale, să scoată carte de mazilie Domnului moldovenesc, și-n locu-i să se orânduiască fiul ei Pătru, care și purcese din Țarigrad, însoțit de oaste turcească. Din partea sa, Ioan Vodă nu primi voios ca să se lepede

de domnie, ci adunându-și boierii și țara, le ceru jurământ sta-tornic ca să se lupte și să moară împreună cu dânsul și, începând atunci gătirile de bătalie, trimise să poftască cu leafă pe cazaci ca să-i vină întru ajutor; iar aceștia, cum îs războinici și-n veci gata a se amestecare în tot felul de vrăjbi și de sfădiri, se adunară o mie două sute de oameni și veniră la dânsul. Dincoace de Milcov, aflând de neprieteneasca primire ce au să facă moldovenii frățâne-său, Alexandru Vodă își strânse și el oștirea și se găti a purcede spre Moldova, în întâmpinarea lui Pătru. Pe de altă parte, Doamna Chiajna, temându-se, într-așa priincioase împrejurări, de vreo izbucnire protivnică în Țara Oltului, unde în veci colcotea o dușmănie ascunsă asupra neamului domnesc, hotărî să dea însăși o raită prin orașele oltenești, ca să îngrozească pe cutezători și s-amăgească cu măguliri pe cei cu bună voie.

Ea trecu repede prin Slatina, prin Caracal, prin Craiova, și găsi mai pretutindeni casele boierești pustiite; care nu pierise de sabia slujitorilor domnești, fugise în pribegie; moșnenii ce mai rămăsese, împreună cu opinca, răbdau păsul țării și nici măcar aduseră jeluiri Doamnei. Ce-i bună românului jeluirea, când urechea ce-l ascultă e totuna cu mâna ce-l apasă? Tace până ce Dumnezeu prinde într-o zi milă de dânsul, ori până ce însuși se îneacă cu răbdarea, și-atunci își face singur dreptate! Chiajna-și urmă, dar, în tihnă calea spre Cerneți și spre Rușava. Ea călătorea într-un rădvân, care pe atunci era o largă cutie de lemn vopsit, scobită rotund și așezată, fără arcuri, pe un dric cu patru roate ferecate. Opt telegari înhămați ungu-rește, d-a lungul, cu șleauri de curea subțiri și întinse, purtau trăsura mai ușor ca vântul. Erau tot călușei rotunzi de Dobro-gea și bahmeți zbârliți de Bugeac, aleși tot pătrărei și cincărei, negri la păr ca pana corbului, cu coadele lungi, cu coamele răsfirate, cu nara-n vânt, fugari neobosiți ce abia atingeau, în buiestru, cu copita de țărână. Doi surugii flăcăiandri, cu min-tene numai găitane, cu căciula moțată de oaie p-o ureche, cu mâneci albe, largi și suflecate, îi mânau din călărie, săltând ușor pe șei, chiuind vesel din gură și plesnind din bicele lor ce se împleteceau, pe d-asupra capetelor, ca mii de șerpi încovoioși.

Astfel zbură în cale Doamna Chiajna prin codrii din apusul Craiovei, și începuse a înnopta când trăsura-i coborî într-o luncă unde, printre carpeni stufoși, printre des aluniș, se strecurau apele gălbenatice ale unui râu; naintașii trecuse apa prin vad, când, deodată, opintindu-se-n loc, începură a sforăi; ceilalți cai le urmară pilda, și într-un minut toate hamurile se-ncurca-se; bahmeții se răsfirau în dezghinuri, săreau în două picioa-re, nechezând speriați, cu urechea dreaptă, cu coama zbârlită, nesupuși frâului, neascultători glasului, stau încordați și nu voiau să ia din loc.

- Dar ce, măre, să mai fie și asta? strigau unii din drumeți, ne-ncercați la seama cailor. Or că strechea a dat într-înșii?

- Ba așa-s bahmeții de la noi, răspunse cu mândrie un bătrân lipcan tătar din Bugeac, au sămânță de Misir, și calul de la Misir miroase de departe unde-i vreun zid părăsit, și sforăie a pustiu, necheză ca de groaza morții.

Într-adevăr, pe malul învecinat, printre desișul mărunț al unui zăvoi de copăcei, se-nălța pe albăstreala întunecată a ce-rului, un perete îngust și negru, cu muchea surpată, cu laturile crăpate, fioros și cobitor ca urma unui păcat în amurgul conștiinței. Zgomotul alaiului domnesc deșteptase bufnițele și lilieci, care, din creștăturile vechii zidiri, zburau fâlfâind în toate părțile, cu țipete ascuțite.

- Cruce-ajută! șoptiră slujitorii între sine, cătând să des-curce hamurile cailor. Ce dărâmături să fie astea? Iar vreo mănăstire pângărită de păgâni, arde-i-ar focul!... Ce știi?!...

- Ba-i, pare-mi-se, chiar chindia lui Socol, care au ars-o, mai anii trecuți, pandurii, când au ucis și pe Radu, feciorul lui... Așa-i; vorbă e? Ia, tocmai aci era, în lunca Motrului. Cică, măre, c-a treia zi după ce a dat clădirea pojarului, a ieșit, noap-tea, din pimniți adânci, o stafie c-o icoană mare săpată în piept și a apucat, țipând în patru părți, de unde suflă patru vânturi, și la răsărit, și la miezul-zilei, și la soare-apune, și-apoi și-a ales cale spre steaua nopții, și s-a dus, măre, s-a dus tot încolo, în fundul iernii, unde-s troiene de ninsoare ca munții...

- Vezi, d-aia nu s-a mai pomenit d-atunci să fie oameni cu șederea pe locurile acestea! Au băjenerit toți rumânii de spaimă!

- Auzi, mare bădiță! adăugară cu mirare ascultătorii; și, fiindcă în vremea povestirii hamurile se așezase în bună orânduială, slujitorii apucară caii de dârlog, îi trecură, făcân-du-și crucea, pe dinaintea dărâmăturilor, și-apoi surugiii, ples-nind din bice, strigară cu glas ascuțit: I! hai să meargă!!! și toată ceata în goana mare porni înainte.

De auzise Chiajna ceea ce se vorbise, cine poate ști? Destul e că chipu-i rămase neclintit, fruntea-i tot încrețită, ochirea-i tot strașnică, dinții-i tot încleștați.

La Cerneți, la Rușava, și-apoi la Târgu-Jiului cercetările sale avură același sfârșit; pretutindeni ea găsi o aromire nepăsătoare, din acelea ce zic: Să n-aibi teamă!, și adesea ascund un jăromatic. Se îndreptă apoi spre Vâlcea, ca de acolo să se-ntoarcă, pe sub muscele, la locul unde se adunase la tabără fiii săi.

Drumul ce merge prin munți, din Gorji spre Râmnicul Vâlcei, la depărtare cu vreo două ceasuri de acest oraș, apucă d-a lungul printr-o vale largă, prin care curge, pe o îngustă matcă așternută cu pietriș gros, pârâul numit Otăsăul. Ai zice că apele sale limpezii se joacă cu veselie în răsfățate încovoie-turi, uneori strecurându-se binișor prin iarba deasă și mărunță a luncii, alteori alergând cu pripă d-a curmezișul văii, de la un mal până la altul, ca suveica pe ștele războiului. D-a stânga râului sunt dealuri pe care cresc amestecați brazi și paltini, fra-sini și mesteceni; de cealaltă parte, munți cu înalte piscuri își arată coastele lor aprigi, râpoase și surpate, ce se destind ca un vechi perete de uriași, mâncat de umezeală și de putregai.

Într-o seară, luna, înaintând liniștit pe din dosul acelor negre vârfuri sfârâmate, întuneca cu umbrele lor prelungite adâncă vale, și-apoi iar, uneori scâpând printre surpături, razele ei sti-cleau, ca pietre scumpe, pe valurile pripite și colcotoase ale micului pârâu.

Era liniște pretutindeni când începu a râsuna, cu un vuiet depărtat, treapătul cailor ce purtau și însoțeau rădvanul Doam-nei Chiajne.

Un lipcan alerga înainte, ca să cerce drumul și să deschidă calea; calul său, ce în goana mare se așternea drumului ca su-flarea de vânt pe iarba de pe câmp, fugea scâpărând din copită și, pe tot minutul, muindu-și gleznele în valuri, străbătea matca șerpuită a Otăsăului. Deodată, la un mal, agerul dobi-toc se opri sforăind; iar călărețul, auzind în preajmă-i un geamăt slab și sfârșit, zări, sub o rază trecătoare a lunii, chipul sau, mai bine, umbra unei ființe albe și uscate ce zăcea azvârlită pe malul verde al râulețului. Trupul ei despuiat, ce abia-l înve-leau niște țoale sfâșiate, părea zdrobit; mâinile și picioarele-i slabe și lăncede, căutând poate în răcoarea râului ceva înviere, pluteau pe d-asupra apei ca frunze-ngâlbenite de toamnă; ca-pu-i obosit căzuse pe pietrișul din matcă, și pletele-i răsfirate se scâldau furate de valuri.

Aprodul gonaci se opri dinaintea acelei iezme ce semăna mai mult cu un morman de oase, și îndată în urmă-i sosi tot alaiul domnesc. Toată gloata drumeților, până chiar și Doamna, se coborâră din rădvan și de pe cai și se apropiară de locul unde se afla nenorocita ființă; toți, făcându-și cruce, priveau cu o miloasă spaimă acel trup sfârâmat, în care suflarea semăna cu cea din urmă vapăiere a candelii ce se stinge. Iar ea, di-naintea unei așa zgomotoase adunări, deschise încetinel pleoa-pele sale afundate: ochii ei, mari și holbați, se sticliră, cu o nespūsă durere, către malul drept al vâlcelei, și trupu-i întreg, prin niște ușoare tresărituri ale nervilor, părea c-ar vrea, c-ar cere să se tragă spre un loc dorit.

Acel loc era o măgură verde, cu muchea lată și rotundă, pe care crescuse, din veacuri depărtate, un bătrân stejar, sub al cărui lat frunziș se umbrea tot dealul; nu departe de dânsul, un plop străbun își înălțase spre nori creștetul semeț. Amândoi, ca doi frați sărmani și năpustiți, crescuse singuratici p-acel costiș; amândoi de mari de veacuri, se luptase-mpreună cu crivețele și cu vijeliile; amândoi, în sute de rânduri, scuturase-mpreună când vesela frunză, când trista zăpadă; amândoi se unise ca să fie, în pustiu, lăcaș milostiv al păsărilor cerului, umbrar răcoritor al tur-melor zăbușite, adăpost binecuvântat al călătorului obosit!

Spre dânșii acum se îndrepta stăruita dorință, suspinul cel din urmă al neputincioasei acele ființe.

Un om o luă, dar, în brațe, și ceilalți toți îl urmau suind dealul în fața vechiului stejar; dar cu cât mai mult se apro-piau, o zare de lumină neobicinuită, care sub razele lunii creștea ca un luceafăr albicios, ca o pară de foc luminoasă, părea că iese din sânul bătrânei tulpini. O sfântă groază cuprin-sese toate inimile; dar împinși ca de o putere căreia nu-i pu-teau sta împotriva, ei înaintau uimiți de raza lucioasă ce-i trăgea spre sine și le sorbea vederile. Când ajunseră pe muchea măgurii, drept în fața stejarului, toate în preajmă erau scăldate în lumină, toate străluceau ca într-o senină vâlvoare; iar în tulpina găunoasă a copacului, împresurată de raze argintii, domnea, ca-ntr-un cerc de slavă cerească, chipul înnegrit al Maicii Domnului, ținând în brațul stâng pe mântuitorul său prunc.

- Maică Preacurată! strigă atunci pustnica, ce-n fața icoa-nei părea că-și dobândise un viers ce suna mai tare, mai dulce decât glasurile omenești, Maică Preacurată! Maică fără pată! Tu, care ai încercat numai durerile inimilor lumești și care până acum nu te-ai îndurat a-mi ierta câteva zile risipite în dezmier-dările vieții! Tu, care ai privit fără jale sfâșierile inimii mele, când singuru-mi p-această lume și mult-iubitu-mi sprijin a căzut jertfă sub mâna mohorâtă a ucigașilor! Tu, care m-ai călăuzit prin poteci spinoase, pe sloiuri de gheață, când, cu sfânta-ți icoană în brațe, am colindat, aiurind, plaiurile și câmpiile! Tu, care m-ai adus sub această sfințită tulpină, într-acest sălbatic sălaș de pustnicie, în care sufletu-mi dăulat și zdrobit de răstriște, în zadar cată odihna și, pururea, ca o milostenie, îți cere scurtarea ticăitelor mele zile! Tu, deci, care, și de am păcătuit, și de am fost culpeșă ție, m-ai osândit după mulțimea vinilor mele! Acum, cerească stăpână, inima îmi spune că îndu-ratu-te-ai în sfârșit de mine și ai apropiat ceasul dorului meu!... Acum, dar, mă-nchin la poalele tale cu jeluri, cu rugăminte, cu lacrimări, nu doară ca să-mi cei vreo cerească răsplată - căci ce va fi partea mea dincolo de zburd-această lume e în sânul tău ș-al Domnului, și cu voioasă bucurie îl voi primi!... - ci, Maică milostivă, tu care ai fost mumă ș-ai pățimit de păsul fiului tău, fie-ți milă și-mblânzește, alină și spală orice duh de mânia în inima mumei ce m-a purtat pre mine, nevrednica, în sânul ei, și la picioarele căreia mă plec acum, ca și dânsa, cu milostivire, ca tine, să uite greșalele nesocotitei sale fiice!... În ceasul acesta, care e al meu cel din urmă, iartă-mă, maică, deși mult ți-am greșit eu ție în viață! iartă-mă, căci cu amar-nice dureri am ispășit, vai! și eu, păcătoasa-mi rătăcire!...

Rostind cu o cucerită și-nfocată căință aceste din urmă cu-vinte, sărmana pustnică se prăvălise cu fruntea în țărână di-naintea Doamnei Chiajne.

Acea vedenie strălucitoare a unei sfinte icoane în mijlocul nopții ș-al pustietății, acea dureroasă destăinuire a unei așa jalnice soarte, acel glas prorocesc ce vestea moartea vecină a fiicei sale, făcură să clipească sub geana încruntată a Chiajnei o umbră de îndurare; dar freamătul milei nu se coborâse încă până în inima-i oțelită, când, deodată, un nor repede și negru trecu cobitor preste fața lunii. Lumina icoanei deodată se stin-se, și întunericul se răspândi jur-împrejur.

Cumplita mumă se-ntoarse atunci cu o fieroasă iuțeală și, grăbind pasul spre vâlcea, strigă c-un glas aspru:

- Nainte, copii!...

Vinovatul împietrit în rele fuge chiar și de umbra muștrării! Într-o clipă, Chiajna se suise-n rădvan, și tovarășii ei, înfiorați de sunetul oțelit al glasului ei, ajunseseră departe, gonind în urma rădvanului, când începură să simtă muștrarea în cugetele lor, biruite de ne-mblânzita lor stăpână.

În valea Otăsăului, câteva slabe suspine, pierdute printre șuierătura frunzelor ce se legănau în adierea dimineții, dove-diră suferințele cele din urmă ale nenorocitei pustnice. Muri-toarele despuieri ale Domniței Ancuțe, căzute chiar la poalele sfinte icoane, în sălbatica

chilie ce-și găsisse ea în scorbură străbunului stejar, fură acoperite de frunzele ce le spulberă crivățul de toamnă.

Mulți ani în urmă ciobanii găsiră tot acolo icoana Maicii Domnului, ce se zice a fi una din cele șapte de Luca Evanghelistul zugrăvite, și chiar în tulpina bătrânului copac ei sco-biră bisericuța cea veche a mănăstirii zisă Dintr-un Lemn.

Pe când Doamna Chiajna își urma ispititoarea colindă peste Olt și prin Țara de Sus, tinerii ei feciori domnești, însoțiți, unul de oaste pământeană și de ajutorințe ungurești, altul de turcii ce i se dase ca să-l așeze pe scaunul năzuit al Moldovei, se întâmpinase în ocolul Focșanilor și se lăsase cu taberele lor ame-stecate la satul Săpăteni, pe lunca înfrățitoare a Milcovului. Doamna mumă îi ajunse acolo, purtând în sufletu-i măcinat o îngrijată presimțire care, sub aspra-i fălnicie, se vădea prin-tr-un neastâmpăr fioros. Ea căta în zadar să-și potolească ne-odihna cu nădejdea isprăvilor viitoare; oștirile împrejurii-i, multe și vegheate, i se păreau molatice și nevoioașe. Un neîncetat susur de tainică trădare îi șoptea la auz; mintea-i se muncea cu tot felul de bănuieli. Ziua, ea colinda fără repaos tabăra, vrând să încerce credința ostașilor, să învie, ca odinioară, bărbăția în inimile lor; dar iazma neîncrederii o urmărea pre-tutindeni, și viersul îmbolditor îi pieria pe buză; apoi iar, în tăcerea nopții, în veci deșteaptă și frământată de griji, ea trăgea cu urechea la strigările prelungite ale străjilor depărtate, și adesea, cuprinsă de o nedumerită temere, alerga să pândească la perdeaua corturilor unde se odihneau în visuri de izbândă fiii săi, uneltele nesățioasei sale mândrii.

Dimpotrivă, acești doi tineri, bizuindu-se cu încredere pe reazemul lor ostășesc, pe părtinirea soartei și pe toate voioa-sele închipuiri ale juneții lor, petreceau zilele în vesele ospețe, benchetuind cu boierii și purtătorii oștii lor și gata a purcede asupra lui Ioan Vodă, dacă nu i-ar fi amânat din zi în zi îngri-jatele presimțiri ale Doamnei mumei lor.

Într-astfel de felurite aplecări se afla tabăra frățească a fi-ilor lui Mircea, când sosi știrea cum că boierii moldoveni, temători a se vedea pe viitor înstrăinați de la mila noului Domn, ar fi hotărât să părăsească relei sale soarte pe vechiul lor stă-pânitor și are să vină, mânați de Dumbravă vornicul, ca să se închine lui Pătru Voievod. Această veste umplu tabăra de bu-curie; cu nădejdea viitoarei împăciuirii, străjile se ridicară, ve-gherea se desființă, caii se sloboziră la pășune, armele se așe-zară în snopi; toate se pregăteau pentru o obștească înfrățire. Doamna Chiajna însă, care nu privise cu suflet liniștit acea nesocotită risipire a tuturor mijloacelor de o grabnică apărare, cu cât se apropiau moldovenii, mai cu dinadinsul stăruia ca tinerii Domni să se țină în lături, cu bună și zdravănă pază mumei lor, dorința acesteia să fie împlinită, și ca dânșii amândoi să lipsească din cortul lor în ceasul când moldovenii se iviră dinaintea taberei muntenești.

Într-adevăr, Dumbravă vornicul descălecă în fața șatrei domnești, însoțit d-o gloată năprasnică de boieri și de sluji-tori, purtând nu veșminte de sărbătoare, nici zâmbetul smerit al supunerii, ci podoaba oțelită a unei zile de harță și semeață căutătură a unei biruințe lesnicioase.

Osebit de aceea se zăreau în depărtare oștiri numeroase, care, după caii lor mărunței și păroși, după largii lor șalvari roșii, după chiverele lor țuguiate, după cântările lor prelun-gite și după naltele lor sulițe ce luceau la soare ca spicurile pe holdă, lesne se cunoșteau că sunt pâlcurile de cazaci, venite, sub povățuirea lui Sfirski, în ajutorul lui Ioan Vodă.

Chiajna, care-ntr-această grea prilejire știuse a întipări pe chipu-i fățarnic o senină și rece mândrie, adăsta pe boierii moldoveni într-un falnic cort rotat de covor alb, cusut cu fir și legat jur-împrejur cu țaruși poleiți.

Dumbravă vornicul intră în fruntea tovarășilor săi; el era un voinic nalt și spătos, purtând o țurcă de blană flocoasă ce ascundea capu-i ras, din creștetul căruia o singură șuviță de păr atârna în jos pe ceafa-i lată și vânoasă; era îmbrăcat cu un mintean de urs lătos și-ncins cu o curea de care sta aninată o ghioagă năstrujită cu dinți de fier, adevărat baltag de uriaș.

- Unde-s puii de năpârcă?... strigă el cu glas răgușit, intrând în cort cu mâna în șold. Le-a sosit ceasul pieirii! halal di ei, fărtați!

- Pare-mi-se că-n beție ți-ai pierdut cumpătul vorbei, ju-pan vornice, rosti Doamna, înstrunându-și mânia, ori pesemne c-ai mintea ca de prunc într-atâta trupeșie!

- Taci, muiere, nu bârfi! răspunse Dumbravă, nu doară c-ați socoti voi că-i Moldova țară di jac, să ni joace ca pi urs o mișa pripășită pi la munteni și doi ficiori di lele fărmeceți, doi lingăi nătângi, ce li pute botu a lapte?!... N-avem noi nevoie di Domn muntean. Munteanul îi om viclean; nu-i ca moldovanul, ortoman, și dănos la mână, și la suflet fălos... Hai, voinici, drăguții mei, dați năvală di mi-i prindeți și mi-i legați cole, cot la cot, să-i ducem poclon lui Ioniță Vodă, ca doi berbecei di Armindean!

- Câini nerușinați, liftă rea!... strigă Chiajna, spumegând de turbare; dar Dumbravă nu-i dete vreme să urmeze zadar-nicele-i sudălmi, ci, desprinzând ghioaga de la brâu, o-nvârți de câteva ori cu brațu-i vârtos, și-apoi, glăsuind un groaznic blestem, o azvârli drept în capul înfuriatei Doamne.

Chiajna căzu răsturnată pe spate, și-atunci îndată, cu ochii sângerăți, cu fălcile căscate, încercă să se ridice în ghenunchi, să se sprijine pe palme, să rostească un cuvânt; dar abia putu să iasă din gâtleju-i năbușit vorbele: Domnii! feciorii mei!... și-o înecă sângele ce curgea șiroaie din tot capu-i găurit de ținte. Trupu-i se zvârcoli cu scrâșniri de dinți, săltă încă de câteva ori, se rostogoli cu creștetul în țărână, se zgârci și se întinse în câteva încordături dureroase, și-apoi căzu înțepenit într-o baltă de sânge. În vremea aceasta moldovenii și cazacii deteră jaf taberei românești: fugeau muntenii care unde putea. Alexandru Vodă nimeri să scape la Cetatea de Floci; Pătru se opri din fugă la Brăila. Ioan Vodă intră în Țara Românească și făcu Domn pe un Vintilă; dar peste câteva luni, soarta se schimbă. Ioan Vodă muri robit la turci; Alexandru își dobândi iarăși tronul, și Pătru

Șchiopul domni la Moldova lăudat și iubit de toată obștea.

București, 1860